

Lolland-Falster 1991

LOLLAND-FALSTERS HISTORISKE SAMFUND

Årbog 1991 – 79. årgang

Årbogsredaktør: Verner Hansen, Maribo
Tryk: Lollands-Postens Bogtrykkeri, Maribo.

Omslagsbillede:
Et nydeligt cykelpar omkring 1906.
Niels og Ellen Kristensen,
Pogemosetofte, Radsted
(Sakskøbing lokalhistoriske Arkiv).

Indholdsfortegnelse

<i>Jørgen R. Mathiesen:</i> Fuldbefaren mand på kommandobroen (Søren Trolborg)	5	<i>Verner Hansen:</i> Lolland-Falster i bogverdenen	40
Bødker fortæller om sit liv (Niels Oluf Olsen)	19	Lolland-Falsters museer	47
<i>Keld Hastrup Jensen:</i> En landsbylærers megen modgang (Niels Byrgesen Nørbach)	25	Lolland-Falsters lokalhistoriske arkiver	57
Lolland-Falsters byer i gamle tegninger	33	Årbøger og lokalhistoriske skrifter om Lolland-Falster	64
		Lolland-Falsters historiske Samfund	65
		Person- og stedregister	71

Fuldbefaren mand på kommandobroen

Redaktionsudvalget for årbogen var enigt om at ville prøve noget nyt. Det var i årbogen at bringe en samtale med en mand eller kvinde, der har øvet en samfundsmæssig indsats. Redaktionsudvalget valgte, at det i første omgang burde være Søren Trolborg. Interviewet er lavet af Ny Dags tidligere chefredaktør Jørgen R. Mathiesen, der i mange år fulgte Søren Trolborgs virke. – Søren Trolborg lagde vejen om ad Landet-Rydes lille sogneråd og Maribo amtsråd, før han satte kursen mod amtsborgmesterstolen i Storstrøms amt. Den garvede politiker nyder sit otium sammen med hustruen, Bodil, på en stille villavej i Kraghave.

På så at sige alle felter har udviklingen siden Anden Verdenskrig sat en lang række af milepæle. Også på det kommunale område. Såvel med hensyn til det politiske som til det administrative. Og her igen især indenfor den snes år, der er gået, siden den store kommunalreform, som løb af stabelen 1. april 1970.

Allerede inden kommunalreformen blev søsat, havde man så småt taget hul på den udvikling, som man jo vidste ville ligge i reformens skød. Med en række mindre kommunesammenlægninger, bl.a. på Lolland-Falster.

Eksempelvis på Vestlolland, hvor Højreby kommune blev dannet, da Søllested og Skovlænge-Gurreby kommuner blev sammenlagt med Landet-Ryde kommune. Det var i 1966, og ved reformens ikrafttræden 1. april 1970 blev også Halsted-Avnede og Vesterborg kommuner »indlemmet« i den nye storkommune.

Søren Trolborg var dengang – i 1966 – medlem af Landet-Ryde sogneråd. Det havde han været siden 1. april 1950, valgt på den socialdemokratiske liste, og siden 1950 socialdemokratisk medlem af det daværende Maribo amtsråd.

Søren Trolborg blev i 1969 valgt som formand for det fælles sammenlægningsudvalg, som blev nedsat af Præstø og Maribo amtsråd. Og siden udpeget som Socialdemokratiets spidskandidat ved det første fælles valg til det nye Storstrøms amtsråd.

En af reformens nyskabelser var, at det nu halverede antal amtsråd fremover ikke længere skulle ledes af de statsudnævnte amtmænd, men i stedet, som det siden grundlovsændringen i 1915 havde været tilfældet i købstadskommunerne, af folkevalgte borgmestre – amtsborgmestre.

Det var jo skabelsen af et politisk embede, som mangan en politiker – billedlig talt – kunne risikere at knække halsen på, hvis

ikke man besad både tilstrækkelig politisk erfaring, personlig autoritet og en udpræget grad af forhandlingsevne.

For en anden og nok så væsentlig nyskabelse i forhold til den gamle amtsstruktur var, at nu blev købstadskommunerne, som hidtil havde kunnet køre deres eget politiske og administrative løb i forhold til amter og sognekommuner, integreret i de nye amtskommuner. En for alle og alle for en.

Det var der »sprængstof« i. For hvordan ville det spænde af, når både sognekommuner og købstæder skulle indordne sig i et integreret fællesskab – om skoler, veje og sygehuse?

Det krævede som sagt sin mand på lederposten.

Men det var da også en fuldbefaren styrmand, der efter valget i 1970 rykkede op som kaptajn på nybygningen. Ikke alene med en betydelig kommunalpolitisk ballast, men også med landspolitisk erfaring fra sine år som socialdemokratisk folketingskandidat i henholdsvis Stubbekøbing- og Maribo-kredsen.

De maritime sammenligninger skyldes iøvrigt ikke udelukkende interviewerens egen fortid som sømand. Også Søren Trolborg havde som dreng hos mor derhjemme i Kerteminde en drøm om at stå til søs og skabe sig en karriere som styrmand og skipper. Men efter morfaderens sørgelige endeligt som sømand, da han faldt over bord i en storm på vej hjem fra Amerika, bad Søren

I hjemmet i Kraghave nyder Trolborg læsningens glæde, og han har stadig det kendte og charmerende smil, der kunne være med til at forlige modsætningerne i amtsrådet. (Foto: Torben Larsen).

Trolborgs »blå bog«

Født den 11. oktober 1920 i Kerteminde.

Savværksarbejder og siden lærerstuderende ved Skaarup Seminarium. Lærereksamen herfra i 1945.

Lærer i Slagelse 1946-48 og fra 1948-56 lærer ved Toreby Skole i Landet-Ryde kommune, førstelærer sammesteds 1956-61 og derefter førstelærer ved Reventlowskolen i Højreby kommune 1961-1970.

Medlem af Landet-Ryde sogneråd, valgt for Socialdemokratiet.

Medlem af Maribo amtsråd 1958-1970.

Ordfører for den socialdemokratiske amtsrådsgruppe. Formand for Præstø og Maribo amters fælles sammenlægningsudvalg forud for amtsammenlægningen i 1970.

Amtsborgmester i Storstrøms amt 1970-83.

Medlem af Amtsrådsforeningens bestyrelse 1970-1986. Formand for Pensionskassernes Administrationsbestyrelse (PKA) 1982-86. Trak sig efter eget ønske tilbage fra amtsborgmesterposten i 1983 og fra amtsrådet i 1986.

Folketingskandidat for Socialdemokratiet i Stubbekøbing-kredsen 1955-59 og i Maribo-kredsen 1959-62.

mor så mindeligt sin eventyrlystne søn om at vælge sig en fremtid på landjorden.

Og det bøjede Søren sig for. Hvilket han da heller ikke siden fortrød, omend rejselysten var i behold. Det blev først til nogle år som savværksarbejder, indtil han havde sparet nok sammen til at kunne påbegynde lærerstudierne på Skaarup Seminarium. For lærergerningen var det eneste alternativ til sømandslivet, han havde lyst til.

Den politiske interesse havde han også allerede dengang. Den fik han så at sige ind med modermælken. Fra en interesseret og arbejdsom mor, der følte stærke og varige politiske bindinger til arbejderbevægelsen.

Det var et retrospektivt sidespring. Nu tilbage til Søren Trolborgs politiske karriere.

Foruden den kommunalpolitiske erfaring var også autoriteten og forhandlingsevnen i orden. Det havde Trolborg allerede demonstreret som formand for sammenlægningsudvalget, der under hans ledelse nåede resultater, som aftvang respekt i vide kredse. Ikke mindst i andre amtslige sammenlægningsudvalg, hvor man havde lidt svært ved »at finde melodien«.

Men inden vi foregriber den udvikling, vender vi for en stund tilbage til årene i den lille Landet-Ryde kommunes sogneråd, hvor Søren Trolborg som nævnt gjorde sin entré den 1. april 1950. Og her ser han i denne samtale med årbogen til lejligheden udsendte tilbage på den tid, hvor hans evner til det kommunalpolitiske arbejde skulle prøve at stå mål med lysten til samme.

– Ja, lysten var der jo i hvert fald ikke noget i vejen med. Evnerne kunne jeg jo ikke vide så meget om. Men det gik da vist meget godt, smiler Trolborg beskedent.

– Det var jo en lille kommune med kun 11-1200 indbyggere, og det siger vel sig selv, at de helt store opaver havde vi ikke at slås med. Tre små skoler havde vi. En 2-klassem i Ryde, en 4-klassem i Landet og en

4-klassem i Toreby, hvor jeg selv var lærer og min kone vikar for den daværende førstelærer, den radikale folketingsmand Svend Jørgensen.

– Dertil et lille alderdomshjem, som det jo hed dengang. Og så havde vi naturligvis vore sogneveje, som jo nok kostede en hel del arbejde og penge at vedligeholde. Men tilsammen var det hele jo til at overskue og voldte heller ikke de store politiske skærmydsler, selvom vi jo ikke var enige om altting.

– *Men også dengang var der jo sociale problemer, selvom de vel ikke havde det samme omfang som nu-til-dags, hvor ungdomskriminaliteten og narkoproblemerne tynger svært i mange kommuner?*

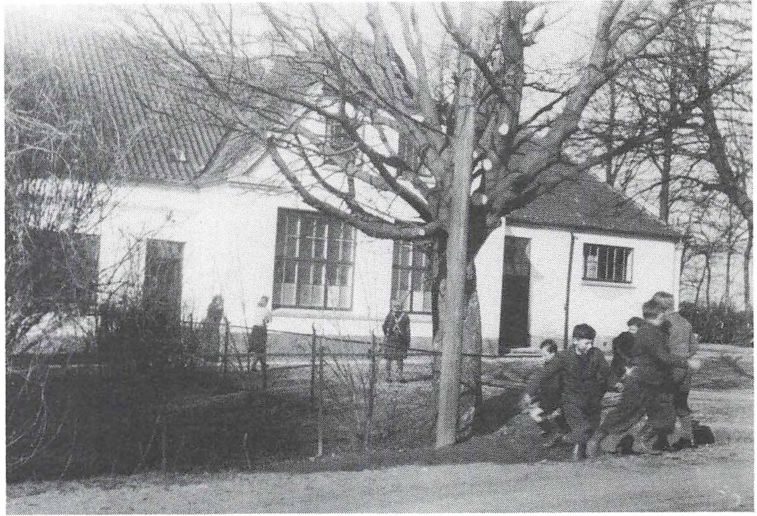
– Nej, narkosvøben var vi heldigvis forskånet for. Og heller ikke ungdomskriminalitet frembød noget reelt problem i vores lille samfund dengang, selvom der jo til alle tider har været folk på kant med loven i så at sige ethvert lokalsamfund, stort som lille.

– Men naturligvis havde også en lille landkommune sine sociale tabere. Nu bliver det, jeg siger her, forhåbentlig ikke misforstået, så mine ord opfattes diskriminerende, for sådan er de bestemt ikke ment. Men det var jo, som om de sociale problemer ofte klæbede til nogle bestemte familier, hvor intelligensniveauet var beskedent, og det var så som så med uddannelsen.

– Når der så f.eks. også var alkoholproblemer med i spillet, blev det jo helt galt. Og vi oplevede desværre gang på gang, at når vi havde haft forældrene som klienter, fik vi senere også børnene, når de blev voksne. Og det kunne være svært at stille noget op.

– Det var hele sognerådet, der var socialudvalg dengang. Men de fleste af sagerne blev ordnet hen over skranken på kommunekontoret. Og det var ulig sværere at få lettet låget på den kommunale hjælpekasse, end det senere blev. Folk fik ikke stort mere, end de lige kunne overleve på, og ofte

Toreby skole i Landet-Ryde sogn, hvor Trolborg startede sin lærergerning på Lolland-Falster.

var der ikke tale om kontanter, men om rekvisitioner på så og så mange penge om ugen til købmand, slagter og bager.

– Og de handlende havde stående ordre på, at der kun måtte udleveres tobaksvarer og øl for et mindre beløb. Vi ville være sikre på, at hjælpen hovedsagelig gik til kosten, så børnene kunne få ordentlig mad. Jeg vil godt erkende, at vi nok var karrige med skillingerne. Måske også lige karrige nok.

– I hvert fald havde jeg ofte lidt ondt ved det, når der var børn i en sådan familie. Og jeg havde tit lyst til at yde lidt mere hjælp, men man sad hårdt på pengekassen dengang. For det var vigtigt at holde skatteprocenten så langt nede som muligt. Og den var da heller ikke mere end på nogle få procent. Den kunne godt have tålt at være blevet lidt højere, uden at kommunens skatteydere af den grund havde behøvet at føle sig flået.

– Som sagt blev de fleste sager ordnet hen over skranken. Sådan noget som private samtaler under fire øjne med en klient

fandt stort set aldrig sted. Og det fandt jeg forkasteligt. Det var både synd og skam, at folk på den måde skulle have deres privatliv krænget ud, mens andre hørte på det. Sådan er det da heldigvis heller ikke i dag.

– *Det var de små linier. Senere blev det også de større linier. I Maribo amtsråd, hvor du blev valgt ind i 1958. Det var vel noget af en forandring fra den daglige sogne-trummerum?*

– Unægtelig. Og det var spændende at komme til at arbejde med de større projekter, som amtsrådet arbejdede med. Indenfor skolevæsenet, sygehusvæsenet og vejvæsenet. Det gav lidt mere udsyn, men jeg vil gerne sige, at de otte år, jeg på det tidspunkt havde haft i sognerådet, havde været en god skole og en fornuftig indgang til amtsrådsarbejdet.

– Jeg tror iøvrigt, at det stadig er at foretrække, at man som politiker begynder »fra neden«, om jeg så må sige. For de lokale og meget nære problemer, over de regionale til de landspolitiske. Det er en god ballast at

møde med for en folketingsmand, som måske oven i købet også »ender med« at blive minister. Så står man aldrig helt fremmed over for noget problem. Landsproblemer består jo ofte af en større sum af lokale problemer.

– Forekom det dig lidt kunstigt, at det var en statsembedsmand – stiftamtmanden – der var amtsrådets fødte formand?

– Egentlig ikke. Selv om jeg naturligvis var helt med på idéen om, at vi senere skulle have en folkevalgt formand. Helt i tråd med demokratiets inderste væsen.

– Nu skal det også blankt erkendes, at stiftamtmand P. H. Lundsteen, som var formand i min tid i det gamle Maribo amtsråd, var en usædvanlig kapacitet som leder. Nok var det ham, der havde det sidste ord, men han praktiserede ikke sin autoritet på autoritær facon, hvis du forstår, hvad jeg mener. Han var langt mere organisatoren og formidleren, der forstod at føje meningerne mod hinanden, så der i reglen kom ganske fornuftige løsninger og resultater ud af det.

– Det er jo da vist heller ingen hemmelighed, at Lundsteen satte sig tydelige spor i sin tid som landshøvding på Grønland. Han var virkelig »høvdingen«, der stod for det moderne Grønlands opbygning. Det er der næppe heller nogen, der kan eller vil underkende.

– Jeg har selv under besøg i Grønland oplevet den respekt, der stadig stod deroppe – og vel stadig står – omkring P. H. Lundsteens navn. Og ikke alene respekt, men i høj grad også sympati. Sådan oplevede jeg det i hvert fald.

– Såvel Lundsteen som hans amtmandskollega i det gamle Præstø amt, Sigurd Wechsellmann, var jo også med i det store sammenlægningsudvalg, som skulle forberede sammenlægningen af Præstø og Maribo amter, og som jeg jo blev formand for. Og jeg tør godt hævde, at de begge havde

deres betydelige andel i, at sammenlægningen gik så gnidningsfrit, som den faktisk gjorde.

– De to amtmænd gik, selvom de jo begge mistede deres formandsposter og dermed en væsentlig del af deres betydning, helhjertede ind for den nye konstruktion og nyskabelsen med folkevalgte formænd. Hvis de har haft en anden opfattelse, må jeg sige, at så skjulte de den i hvert fald mesterligt.

– Personlig drog jeg selv megen fordel af de to garvede embedsmænd fantastiske viden og indsigt. Hvis de havde villet, kunne de temmelig let have lokket os politikere på glatis. Men det var så langt fra tilfældet. De stillede al deres uvurderlige erfaring til rådighed og samarbejdede helt loyalt. Som danske embedsmænd, når de er bedst. Og jeg mener godt, man kan tilføje, at vi her i landet er så heldige at have en embedsmandsstand, der som helhed er både veluddannet, dygtig og loyal. Den findes ikke bedre noget sted. Det føler jeg mig helt overbevist om.

– Du hører altså ikke til dem, der mener, at embedsmændene har sat politikerne ud af spillet og selv raget magten til sig?

– Nej, det får du mig ikke til at skrive under på. Mine erfaringer går i modsat retning. Lad mig som et par andre eksempler bl.a. nævne vores første amtskommunaldirektør i Storstrøms amt, Ernst Larsen og hans næstkommanderende i de første år, Carl Rasmussen. Begge dygtige og veltrænede embedsmænd, som formåede at lægge tingene fornuftigt op, og som begge var utrættelige i deres iver for at tjene de folkevalgte på bedste måde. Også de var i høj grad med til at lette arbejdet for mig som folkevalgt på en nykonstrueret post.

– Du synes at være enig med afdøde Arne Larsen, Rudbjergs første borgmester, hvis

Trolborg i en klasse i Toreby skole.

valgspog var, at embedsmændene skal lægge op til beslutningerne, men de skal ikke træffe dem?

– Ja, helt enig. Politikerne skal kunne læse »teksten« og selv træffe beslutningerne. Hvis de ikke kan det, er de ikke dygtige nok, og så må de sættes fra bestillingen. Det må vælgerne sørge for.

– Hvilke forventninger havde du selv til det nye storamt forud for sammenlægningen?

– Vel nok mest den, at vi nu bedre ville blive i stand til at løfte de meget store opgaver, som vi jo alle vidste lå og ventede på os lige om hjørnet. Og som en samlet befolkning på henimod den halve million havde en bredere ryg til at bære. Det gjaldt f.eks.

både indenfor sygehusvæsenet, skolevæsenet og vejvæsenet.

– Blev dine forventninger så opfyldt?

– Ja, det synes jeg godt, man kan sige, de blev. Jeg ved godt, at der er sagt mange knubbede ord om nedlæggelsen af mindre sygehuse og koncentrationen af specialer på de to store centralsygehuse. Men jeg synes, at kritikken skyder over målet. Vi har trods alt fremdeles et velfungerende sygehusvæsen og er i forhold til flere amter godt dækket ind med hensyn til afstanden mellem behandlingsmulighederne.

– Kritikerne synes også at have glemt en ret så væsentlig ting. Hvis ikke Storstrøms amtsråd havde stået meget fast over for sta-

ten, dvs. Sundhedsstyrelsen, havde vi kun haft et centralsygehus i hele amtet. Det var medicinaldirektør Esther Amundsens kæphest, at der kun skulle være et centralsygehus i hvert amt, og hun prøvede ihærdigt at nedbryde vores modstand mod den tanke.

– Forestil dig, at det så var blevet Næstved, der skulle have dette ene centralsygehus. Det havde givet en lang vej fra f.eks. Nakskov – der er dog trods alt kun halvt så langt til Nykøbing. Og var det blevet Nykøbing, som skulle have centralsygehuset og ikke Næstved, havde det givet en voldsom uro og utilfredshed i ikke mindst den nordvestlige del af amtet. Og med rette synes jeg.

– *Var det aldrig inde i billedet at bygge et helt nyt centralsygehus i Vordingborg, så man på den måde havde fået et geografisk kompromis?*

– Jo, det var det skam. Men vi fandt hurtigt ud af, at den tanke var umulig at realisere, fordi det ville blive uhyre kostbart og nærmest resultere i en brandskatning af skatteyderne.

– Skulle jeg i dag nævne et minus i forbindelse med vores sundhedspolitik, må det være, at vi ikke fra første færd fik stablet en gennemgribende planlægning af hele sygesektoren på benene. Med så rummelige rammer, at den henad vejen kunne tilpasses udviklingen. Det havde nok kunnet spare amtsrådet for en del kvaler sidenhen. Men det er efterrationalisering, som jo ikke i dag ændrer noget ved begreberne. Og trods alt mener jeg stadig, at vi langt fra er dårlig tjent med det sundhedsvæsen, vi har i dag.

– Men vi må heller ikke glemme, at vi i det nye storamt fik mulighed for at gennemføre to meget store projekter indenfor uddannelsesområdet. Jeg tænker på de to uddannelsescentre i henholdsvis Nakskov og Vordingborg. Med Nakskov som det største og mest udbyggede.

– Fra mine år på Vestlolland var jeg helt på det rene med, at ikke mindst den del af amtet trængte til et lift. Og jeg kendte jo den, ja, vi kan vist godt sige »drøm«, som man havde i Nakskov om at få stablet et center til uddannelse af de 16- til 19-20 årige på benene. Man stod jo i den situation, at såvel gymnasiet som handelsskolen og teknisk skole hver for sig havde til huse i gamle og utidssvarende bygninger. Ligesom man på Byskolen, hvor gymnasiet havde til huse, led stærkt under pladsmangel.

Det var Nakskovs borgmester, Carl Emil Hansen, som var primus motor i planerne om at samle de teoretiske og de håndværksmæssige uddannelser »under et tag«. Jeg fandt idéen rigtig, og det lykkedes os at få resten af amtsrådet med på tanken. Også i Undervisningsministeriet vandt vi gehør for planerne, ligesom vi fik uvurderlig støtte fra den daværende formand for finansudvalget, Ralph Lysholt Hansen, der jo også var folketingsmand i Nykøbing-kredsen.

– Nævnes i den forbindelse bør også forstanderen for Teknisk Skole i Nakskov, Leo Petersen. Han var intet mindre end en dynamo i hele arbejdet omkring virkeliggørelsen af planerne om Nakskov Uddannelsescenter. Et stort organisationstalent og en utrættelig slider, som desuden besidder udprægede forhandlingsevner. Det var også helt på sin plads, at det var ham, som blev centrets chef.

– Og udviklingen har jo vist, at vi havde ret i vores intentioner. Nakskov-centret er jo siden vokset sig endnu større og er blevet et uvurderligt aktiv for Nakskov og Vestlolland, ja, for landsdelen i det hele taget. Siden fik vi så heldigvis også centret i Vordingborg. Godt, at vi var ude med snøren i tide. Vi kan vist godt hævde, at i dag ville det ikke være muligt at få realiseret to så store projekter, sådan som forholdene og økonomien siden har tegnet sig.

Eleverne i Toreby skole først i 1950'erne. Trolborg sidder med en skoleelev på skødet, nemlig datteren, Anne. På billedet ses også førstelærer Svend Jørgensen, der var meget aktiv i Lolland-Falsters historiske Samfunds arbejde.

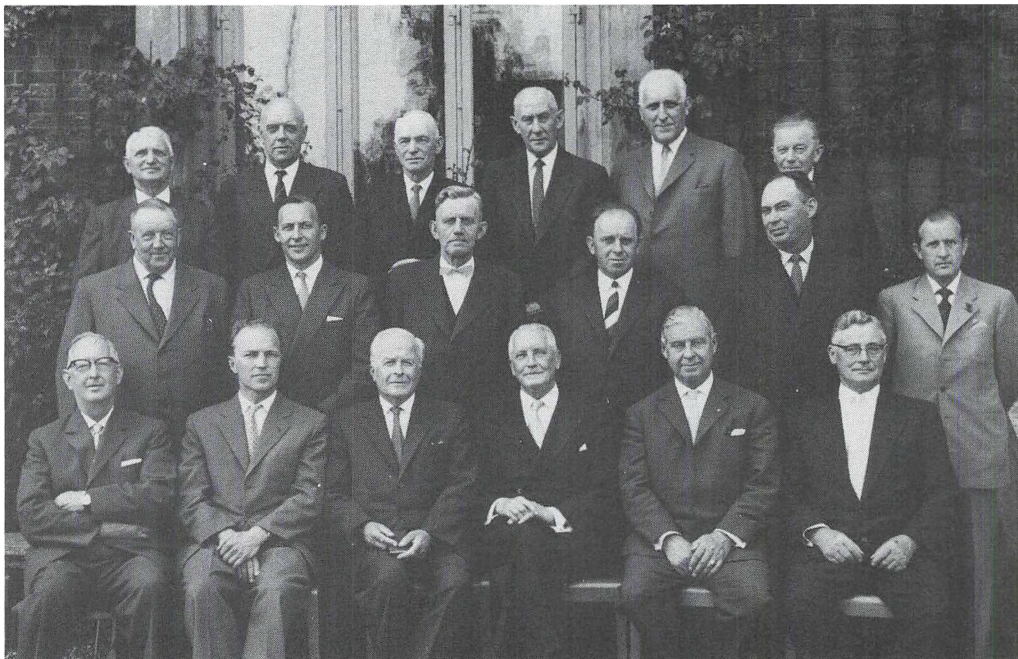
– *Udover forventningerne til det nye stor-
amt havde du vel også dine bekymringer?*

– Indrømmet. Jeg var ikke mindst bekymret for, at om det nu ville lykkes at få to så forholdsvis forskellige landsdele smedet sammen til en funktionsdygtig helhed. Og jeg havde da også en bekymring for, hvordan det ville gå, når købstadskommunerne nu skulle integreres i et fællesskab med de mange tidligere sognekommuner, som efter en række sammenlægninger også var blevet primærkommuner. Ville købstæderne prøve at køre deres eget løb osv.?

– Let var det da heller ikke i begyndelsen. Men det havde været meget sværere, hvis vi

ikke havde haft en række forstandige borgmestre fra nogle af vore største købstæder som amtsrådsmedlemmer lige fra begyndelsen. Jeg skal ikke fremhæve den ene for den anden, for de var alle dygtige og loyale medlemmer af amtsrådet. Men jeg går næppe nogen for nær, når jeg nævner, at det betød meget for mig personlig at have en mand som Nakskovs borgmester, Carl Emil Hansen, som støtte og rådgiver.

– *Det er vel ingen hemmelighed, at du blev valgt som amtsborgmester, fordi man i dig så den erfarne forhandler og formidler, som havde evnerne og mulighederne for at sam-*

Det »gamle« amsråd, der alene var for Maribo amt. Det bestod i høj grad af kendte kommunalfolk fra landsdelen. Siddende nr. 3 fra højre er det stiftsamtmanden, Greve F. Reventlow.

le trådene og føje synspunkterne mod hinanden. Og som også kunne skære igenne, når det var nødvendigt. Og det var det vel iblandt?

– Det er rigtigt, at jeg altid har bestræbt mig for at få skabt enighed mellem de til tider og ifølge sagens natur umage parter. Og jeg har da også oplevet den store glæde, at det ofte lykkedes. Men du har naturligvis ret i, at der også kunne være behov for at skære igennem, for nu at bruge dit eget udtryk. Det kunne både være i vores egen, socialdemokratiske gruppe og over for oppositionen.

– Det er da sket nogle gange, når jeg kunne se, at vi ikke kom nogen vegne i forhandlingerne, at jeg gjorde opmærksom på, at så havde jeg i sinde at bruge vores flertal til at få den pågældende sag gennemført. Forhandlinger er en god og demokratisk ting, men at tærskle langhalm på sagerne tjener ikke noget fornuftigt formål.

– *Og du blev ikke skuffet i dine forventninger eller bekræftet i dine værste bekymringer med hensyn til det nye storamt?*

– Nej, ingen af delene. Og gudskelov for det.

Efter sammenlægningen i 1970 blev det til et »Storstrøms amt« med medlemmer, der både hørte hjemme syd og nord for Storstrømmen. Søren Trolborg blev den første folkevalgte formand, og han sidder nr. 5 fra højre.

– *Ude af øje, ude af sind, hedder det i ord-sproget – gældet det også dig og amtsrå-det?*

– Nej, bestemt ikke. Ganske vist over-ender jeg ikke min gamle arbejdsplads eller amtsrådsmøderne. Men jeg følger da gennem aviser og radio stadig med i, hvad der foregår. Det kan jeg slet ikke lade være med. Men jeg er så dejlig fri for ansvaret. Det synes jeg også, man har lov til at være, når man har været aktiv deltager i så mange år, som jeg var. Værnepligten er aftjent. Den var lang. Men jeg har ikke fortrudt et eneste af de mange år. Og jeg har heller ikke

et øjeblik fortrudt, at jeg stod af. Vi har et godt otium, Bodil og jeg.

– *Vores nuværende statsminister vil af med amterne og amtsrådene. Har jeg ret i, at du ikke er enig med ham?*

– Ja. For at sige det mildt. Jeg forstår ganske enkelt ikke, hvorfor nogle er så forhippede på at få nedlagt amtsrådene. Og jeg har uendelig svært ved at se, hvad man skulle sætte i stedet for amter og amtsråd. Det måtte vel blive en slags tværkommunale kommissioner, forbundsstyrelser osv. Jamen, tror man da virkelig, at det ville blive billi-

gere – endsig bedre og mere smidigt?

– Og at forestille sig, at staten skulle overtage hele styringen af sundhedsvæsen, skolevæsen, vejvæsen osv. forekommer mig at være endnu mere urealistisk, for nu ikke at bruge hårdere udtryk. Det ville gi' et umanerligt tungt maskineri med en meget ringe manøvreevne. Ligesom lokalbefolkningen helt ville miste indflydelsen.

– Lad mig bare nævne et enkelt eksempel på statslig drift af f.eks. en institution som åndssvageforsorgen og dens faciliteter. Da amterne i sin tid overtog for sorgen og dens institutioner, fik Storstrøms amt jo bl.a. det, der siden blev kaldt Amtshospitalet i Vordingborg. Og når man ved, hvilken forfatning det var i, da vi modtog det, kan man ikke have meget respekt for statsdrift på f.eks. det felt.

– Og hvis iøvrigt det hele var så enkelt, at staten bare uden videre kunne overtage hele styringen og administrationen af alle samfundsopgaverne, havde man vel næppe lagt mere og mere ud til amterne. Sådan som det jo har være tilfældet siden dannelsen af de nye storamter.

– Jeg nævnte før åndssvageforsorgen, som i sig selv er et meget stort og meget vigtigt område, amterne har fået overdraget. Men tænk også på så omfattende en opgave som miljøbeskyttelsen. Jeg har svært ved at forestille mig, at Miljøstyrelsen ville kunne klare den sag uden amtsrådenes effektive indsats. Det er en opgave, der er så mange-sidede, at den ikke kan gennemføres uden den lokale indsats og amternes koordinerende funktion.

– Jeg kan i den forbindelse ikke bare mig for et lille hjertesuk. Jeg er fuld af beundring for danske landmænds dygtighed. Det gælder ikke mindst landmændene på vore egne breddegrader. Men jeg synes altså, at de hidtil er sluppet lige lovlig let fra deres forpligtelser med hensyn til miljølovgivningen. De får den ene udsættelse og

dispensation efter den anden, mens den samme langmodighed jo ikke gælder for andre erhverv. For ikke at nævne de byrder, der nu lægges på de enkelte husstande i form af f.eks. spildevandsafgifter.

– *Du ser ikke noget alternativ til den nuværende struktur?*

– Nej, lad os bevare amtsrådene. De har trods alt mere kontakt med lokalbefolkningen og dens problemer. Jeg tror ærlig talt heller ikke på, at der i mange år frem vil kunne skabes politisk enighed om en sådan »reform«, som efter min faste overbevisning ville være et tilbageskridt og ikke det modsatte.

– Jeg føler mig faktisk fristet over evne til at sætte en lille krølle på halen om det der med statslig »manøvreedygtighed«. Da vi i sin tid skulle vælge bomærke eller »amtsvåben«, om man vil, for det nye Storstrøms amt, var vi hurtigt enige hos os selv om, hvordan det skulle se ud. Men sædvanen bød, at vi skulle ind omkring statens heraldiske konsulent med vores forslag.

– Det var en ministeriel embedsmand, som ustandselig forhalede sagen og ville have det ene møde efter det andet om rene petitesser. Spild af både tid og penge. Det blev vi rigtig godt trætte af, og så skrev jeg et brev til den daværende indenrigsminister,

En kvær fritidsbeskæftigelse for Trolborg er havearbejdet, og han må engang imellem have den store saks i brug for at hindre, at væksten breder sig for meget. (Foto: Torben Larsen).

Egon Jensen, som jeg vidste var en fornuftig mand, der kunne sætte tingene på plads. Få dage efter fik jeg svar:

I kan gøre præcis, som I har lyst til. Ikke mere snak om den ting. Og sådan blev det. Vi hørte aldrig et ord mere fra den heraldiske konsulent.

– *Altså fingrene væk fra amterne. Men vi har vel næppe oplevet den sidste kommunesammenlægning? Er mange af de nuværende primærkommuner ikke lovligt små?*

– Jo. Også for små. Mange af de små vil utvivlsomt også blive lagt sammen, både indbyrdes og med større, tidligere køb-

stadskommuner. Man kunne vel f.eks. forestille sig, at Nakskov og dens oplandskommuner bliver lagt sammen til én stor vestlollandsk kommune. Som man vel også kunne forestille sig andre lignende sammenlægninger både syd og nord for »strømmen«.

– Man kan jo i det hele taget forestille sig så meget. Men lad os nu ikke foregribe udviklingen. Den følger i reglen nødvendighedens lov. Så det er meget et spørgsmål om at kende sin besøgstid med hensyn til nødvendigheden og behovet. Jeg har altid sat min lid til befolkningens sunde fornuft.

– Og den fejler stadigvæk ikke noget ...

Bødker fortæller om sit liv

Et nu forsvundet, gammelt fag er bødkeriet, hvis råmateriale var træet. I tidligere tid var der i landhusholdninger meget brug for redskaber af træ, såsom sulekar, vaskekar, tøndes og meget mere. Det sidste, som bødkerne særlig gav sig af med, var de dritler, som eksportsmørret til England var emballeret i. Da man i 1960'erne gik over til det færdigpakkede smør, måtte bødkerfaget se sig helt overflødiggjort. Et bevis på at bødkeriets tid var forbi, var, at forbundet blev nedlagt i 1967. En af bødkerfagets udøvere, Niels Oluf Olsen, som boede i Rørbæk ved Saksøbing, nåede inden sin død at skrive en beretning om sit liv, hvorfra der her bringes et uddrag.

– Mine forældre ejede et gammelt husmandssted i Horreby på Falster, hvortil der hørte tre tdr. land, og de flyttede dertil i året 1872. Efterhånden blev vi 9 søskende.

Min far deltog i krigen 1864 og blev såret i hovedet, men fik ikke synderlig skade. Der var i hine tider ikke nogen hjælp eller pension til krigsinvalidere, men et selskab, De danske Våbenbrødre, ydede en vis understøttelse.

De mindre hårdt ramte, og dertil hørte min far, kunne få et pas, der gav ret til at drive nogen handel, f.eks. med pottetøj eller lignende samt til opkøb af klude og ben. Med hest og vogn kørte han rundt og opkøbte gamle klude, der blev taget hjem og anbragt i et rum, som vi kaldte kludestuen. Her blev det så sorteret, uldent for sig og linned for sig. Når der var samlet en tilstrækkelig stor portion, blev det sendt til en fabrikant i København.

Foruden handelen og pasningen af de tre tdr. land har min far også drevet lidt vognmandskørsel og handel med tørv fra Horre-

by lyng, som blev solgt til Nykøbing, og det var denne virksomhed, som blev hans skæbne. Da jeg var i mit fjerde år, var han på vej til Nykøbing på to sammenbundne vogne. På en eller anden måde er han faldet ned og kommet under en af vognene, som er gået hen over ham og beskadiget hans brystkasse så slemt, at han døde et døgn efter.

Der var dengang ikke nogen sygehuse eller hospitaler, og han blev bragt hjem i et almindeligt køretøj. Det står ganske svagt for mig, at da han blev lagt i kiste, blev den sat ud i loen, og et dannebrogsflag lagt derover sammen med en sabel fra Våbenbrødrene. Om selve begravelsen kan jeg intet huske, men det er blevet sagt mig, at Våbenbrødrene var tilstede med fane, og der blev spillet sørgekoraler.

Det er min opfattelse, at så længe min far levede, havde mine forældre det ret godt i økonomisk henseende, men da han døde, kom der fattigdom til huse. Hjælp til enker og børn fandtes ikke, den eneste adgang til

Arbejdere på Sakskøbing savværk 1910-11. Nr. 2 fra højre er bødker Niels Oluf Olsen.

hjælp var fattigvæsenet, hvilket var min mors store skræk. Hellere ville hun lide nød end gå den tunge gang til dette.

Jeg husker, at i nogle år op til jul kom præsten, stor og mægtig, og afleverede forskellige varer, såsom ris, kaffe, sukker og mel indpakket i kræmmerhuse, og sågar fulgte der også en tokrone med, formentlig har det været en julegave fra kirkebøsserne.

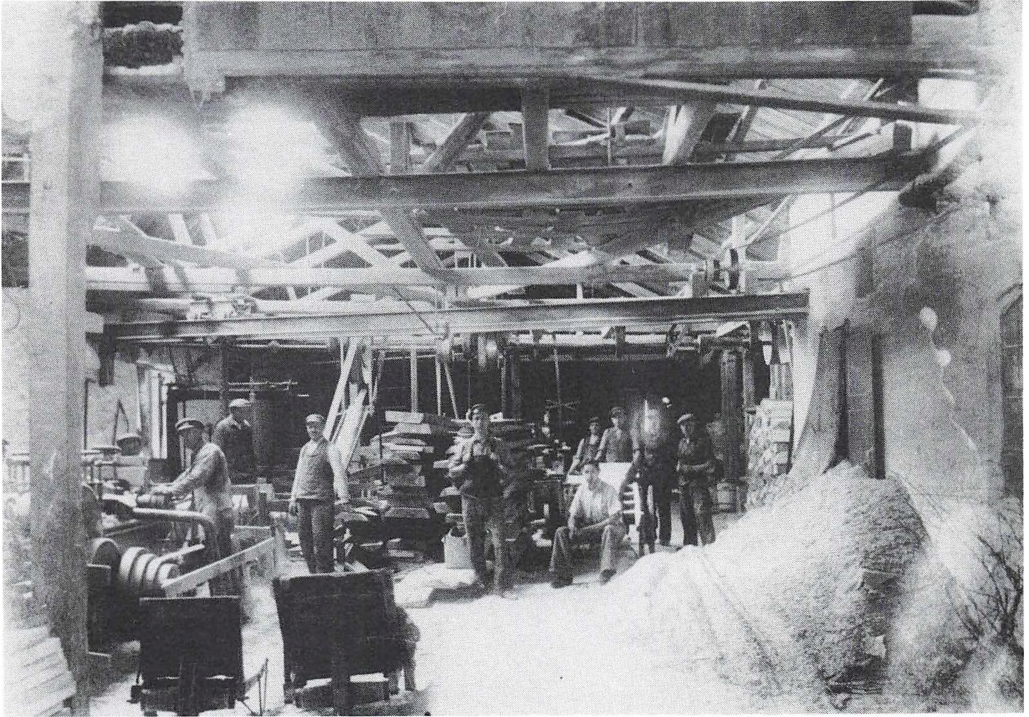
Som det vil kunne forstås, blev min og mine søskendes barndom ret fattig, men til trods herfor havde vi det alligevel godt, og har aldrig lidt nogen nød, hvad vi kan takke vor flittige og stræbsomme mor for.

Selvforsynende med fødevarer

Fra mark og have fik vi kartofler og korn, vi

havde altid et stykke jord med rug, og mor bagte selv vort brød og bryggede øl. Desuden blev der hvert år opfødt en gris, som blev slagtet til jul, og vi havde en ko og nogle høns. Således var vi nogenlunde selvforsynende med fødevarer. Langt værre var det, når der skulle bruges rede penge, f.eks. til pløjning for at få jorden gjort tjenlig, til rentepenge hver termin, og til lidt tøj. Min mor kærnedede selv smør, som hun solgte, og ligeledes æg, men det blev jo ikke til de store ting.

Vort brændsel, som i væsentlig grad bestod af lyngtør, fik vi fra Horreby lyng, som tilhørte Det classenske Fideikommis, som havde den ordning, at omegnens beboere kunne oparbejde tør og få lov til at

Et større bødkerværksted i Nykøbing, Niensens i Fri-segade 31 i Nykøbing F. (Museet Falsters Minder).

beholde den ene trediedel, medens fideikommisset beholdt de resterende to trediedele. Denne ordning blev i udstrakt grad benyttet af omegnens dårligt stillede beboere, og sommeren igennem udfoldede der sig et liv og røre på den store, udstrakte lyng, og hvor man end så hen, var man igang med at skære og oparbejde tørv.

Vort eget hjem var meget spartansk indrettet, der var to stuer samt køkken med to halvdøre og en bageovn, der var ildsted med åben skorsten, som også benyttedes til at røge skinker, flæsk, pølser osv. fra grisen.

I den ene stue fandtes et bord og to bænke samt to stole og en såkaldt slagbænk, der kunne trækkes ud og bruges til soveplads for børnene.

I den anden stue, hvor der var tapet på væggene, fandtes endvidere mors dragkiste, to klædeskabe, en kommode og et lille fir-kantet bord. Over dragkisten hang to indrammede billeder, nemlig min fars våbenbroderbrev samt et billede forestillende kong Frederik den Syvendes bisættelse.

I forstuen fandtes to sengesteder, nærmest indrettet som alkovert. I bunden blev der lagt godt med rughalm, som engang imellem blev udskiftet.

Ud at tjene som 10-årig

Da jeg var ca. 10 år gammel, måtte jeg ud hos fremmede for at hjælpe til med at tjene til føden. Jeg kom til en gårdmand i Falkerslev, og såvel husbond som madmor var

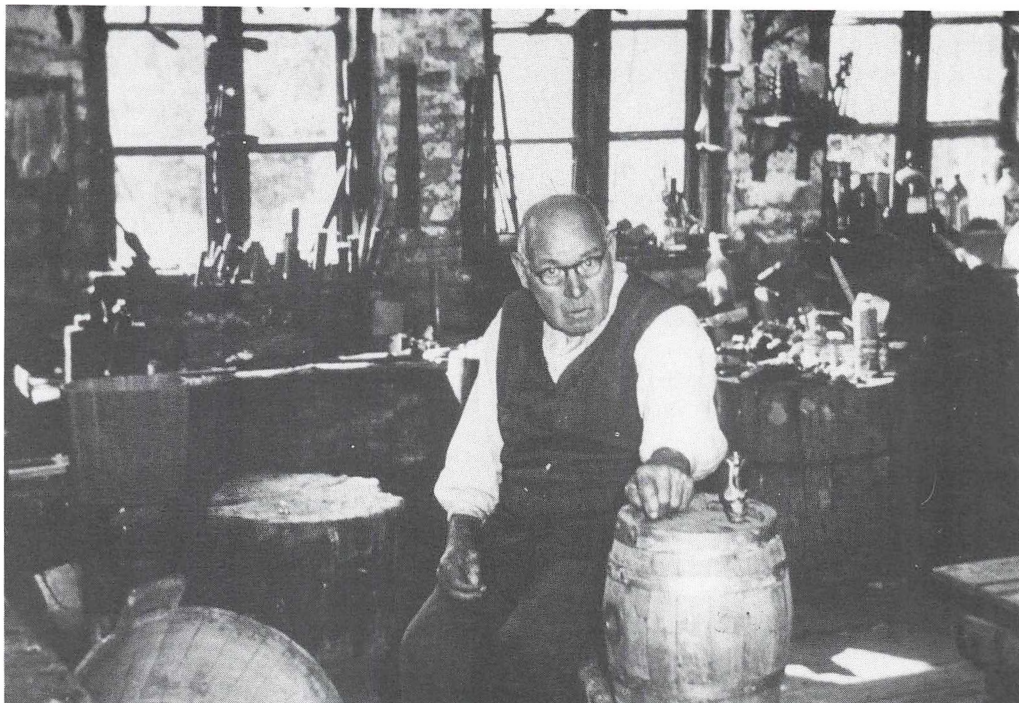
Bødkere arbejder med fremstilling af trædritter på Nielsens værksted, som lå i Frisegade i Nykøbing F. (Museet Falsters Minder).

egentlig et par flinke mennesker, og vi fik særdeles god mad, til davre kogte eller ristede spegesild med smeltet smør, hvortil vi spiste tørt brød, desuden fik vi øllebrød. Midt på formiddagen fik vi klokken 10 et måltid bestående af smurt smørrebrød og en kop kaffe med kandissukker.

Middagsmaden bestod meget ofte af sulevælling, en slags suppe kogt på saltet kød og flæsk iblandet lidt byggryn samt tørrede æble- og pærestykker, og ellers

varierende med grød og vælling og stegt flæsk og kartofler. Ved 4-tiden blev der igen spist, og det kaldtes for »midaften«, som regel bestående af smørrebrød og undertiden fulgte der en gang pandekager eller lidt rester fra middagsmaden. Efter fyraften kl. ca. 7 vankede der mælkegrød. Der var således ingen grund til at klage over kosten.

Efter at have tjent på landet, så fik Niels Oluf Olsen, der altid havde haft lyst til at

Bødker Charles Fr. Adam Larsen, der fra 1918 boede i ejendommen, Vestergade 51, Maribo, hvor han havde sit værksted. (Lolland-Falsters Stiftsmuseum).

lære noget, lejlighed til at blive udlært som bødker. Han lærte to år i en lille bødkerforretning i Hillestrup på Falster, der havde leverancer til Orupgårds herregårdsmejeri.

Læretiden var kun to år, og da han havde fået et færdighedsbevis af sin mester, tog han arbejde hos en bødkermester i Norre på Sydsjælland.

4 kroner om ugen

– Begyndelseslønnen var kun på 4 kr. om ugen samt kost og logi, men mester sagde, at hvis jeg blev til om foråret, så skulle jeg få akkord og tjene knapper.

Da foråret kom, så forlangte jeg at få akkord, da jeg var klar over, at jeg udførte

alt for meget arbejde for de 4 kr., og vi aftalte en pris af 30 øre pr. drittel og timeløn dertil svarende ved alt andet arbejde. Jeg kunne nu ved at lave 10 stk. om dagen tjene 3 kr., men skulle så også betale 1 kr. om dagen for kost og logi.

I efteråret 1899 var jeg på session og blev udtaget til marinesoldat. Jeg blev imidlertid overført til feltartilleriet, men blev først indkaldt hertil den 12. oktober 1900.

Spiste i fyrrummet

Efter hjemkomsten fik Niels Oluf Olsen arbejde hos forskellige bødkermestre, og de var mest små, som slog sig ned i nærheden af et mejeri, hvor de kunne få arbejde med leveringen af smørdritler, og ofte var der

ikke mere arbejde, end mesteren selv kunne udføre.

I en tid efter århundredskiftet arbejdede han hos en bødker i Nykøbing, og lønnen var her 17 kr. om ugen. Derefter fortæller den gamle bødker videre:

– Den 23. januar 1903 tiltrådte jeg arbejdet på savværket i Saksøbing, og det varede ved i over 30 år. Virksomheden beskæftigede dengang 15-16 mand, og vi lavede foruden almindeligt savværksarbejde stave og bunde til smørdritler.

Vi var to bødkere, og vort arbejde bestod i at lave bundene. Timelønnen var 26 øre for savskærere og maskinpassere og 23 øre for medhjælpere. Arbejdstiden var 10 timer dagligt, fra klokken seks morgen til klokken seks aften med en halv times frokostpause og halvanden times middag. Der fandtes ingen spise- og opholdsstue for arbejderne, og frokosten blev derfor i den kolde årstid indtaget i fyrrummet, hvor enhver kunne placere sig, som de ville.

Arbejdspladsen må vist betegnes som værende meget sober og ædruelig, dog blev der hver dag skillinget sammen til en flaske brændevin, og undertiden hvis nogen havde fødselsdag til en ekstra. Prisen for en flaske snaps var 23 øre, det samme som en time-løn. Flasken gik så på omgang, men formentlig har en eller anden undertiden taget for stor en slurk, så flasken blev udrøj, så der måtte anskaffes et snapseglas. Jeg har dog aldrig kunnet bekvemme mig til at deltage i snapseomgangen, siger Niels Oluf Olsen.

Den 7. december 1907 blev han gift med Johanne Marie Hansen, som var datter af en stenhugger i Saksøbing, og med hende blev det til syv børn. I efteråret 1909 købte han en byggegrund på Saxes Allé, der lige var anlagt og forbandt Rørbæk med Saksøbing. I løbet af vinteren og næste forår

blev bygget et hus, som ikke kom over de 5.000 kr. Huset var 13 × 13 alen med tre stuer samt loftsværelse og endvidere et stort baghus.

Der kom en ret stor børneflokk på 3 drenge og 4 piger, og da fortjenesten var ret ringe, lavede Niels Oluf Olsen i sin fritid en del bødkerarbejde på hans eget værksted. Blandt andet lavede han øltræer til et bryggeri (Brandstrup), indtil dette ophørte.

Niels Oluf Hansens erfaringer fra det fattige barndomshjem og de ringe løn- og arbejdsforhold for bødkerfagets udøvere bevirkede, at han tog meget del i samfundets anliggender.

Han var omkring århundredskiftet med til at oprette bødkerforbundets afdeling på Lolland og var formand i 38 år. Han fik fra forbundet et månedligt gratiale på 25 kr., og ved afdelingens 50 års jubilæum fik han forbundets embleme i guld.

I over 25 år bestredes hvervet som kasserer i Saksøbing landsogns sygekasse, og på det kommunale felt var han i en årrække formand for den daværende kommunale hjælpekasse og sad også i Saksøbing landsogn. I 18 år gjaldt det formandskabet i Rørbæk brugsforening og havde også andre tillidshverv indenfor fagbevægelsen og Socialdemokratiet.

Fra alle sider var Niels Oluf Olsen en respekteret og værdsat mand, som man kunne betro noget, fordi det blev passet godt.

Da Niels Oluf Olsen i en alder af omkring 82 år sluttede sin levnedsskildring, var det med disse ord, som stadig kan være gældende:

»– Idet jeg slutter min lille beskedne beretning, skal det være med ønsket og en bøn til gud om, at al den uro, der findes overalt i verden, må bringes til ophør, og at menneskeheden må blive forskånet for en tredje verdenskrig.«

En landsbylærers megen modgang

Cand. mag. Keld Hastrup Jensen, der 1985-90 var årsvikar på Maribo gymnasium, havde derefter et jobtilbud på Stiftsmuseet i Maribo. Ved en oprydning i museets arkiv dukkede der en livsskildring op, som rummede mange interessante oplysninger om tilværelsen som landsbyskolelærer i slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede. Niels Byrgesen Nørbech, der var lærer og degn i Halsted 1807-28, skrev sin selvbiografi og dagbog i Nykøbing fra 1834 og sluttede den i 1843. Museet er kun i besiddelse af en afskrift. Originalmanuskripterne tilhører en efterkommer, pens. politiassistent Orla Lund, der velvilligt har stillet sit materiale til rådighed. Foruden beretningen og dagbogen forefindes en digtsamling af samme skolelærer, siger Keld Hastrup Jensen, som nu bor i Køge og læser til socialrådgiver.

Niels Byrgesens beretning er tilegnet hans familie med disse ord:

Beretningen er tilegnet Nørbechs familie med disse ord: »Naar jeg ikke længere er med at spille en Rolle på denne Verdens Skueplads, men min Siel er faret hisset op, og mit Legeme er falmet, og har begyndt sin Forvandling til Støv, hvoraf det er taget, da først faar I, mine kiere, dette Levnedsløb i Hænde. Det indeholder slet ikke nogen usædvanlig, men alene Hverdags Tildragelser. Hvorfor er det da skrevet, kunde der spørges, og jeg svarer: Først fordi det har været mig en sand Glæde i mine fri Timer at tænke mig tresindstive Aar af mine Levetid tilbage, og derved tillige kalde tilbage i min Hukommelse det vigtigste af hvad, der i disse mange Aar er mødt mig, og for det andet, for at efterlade min kiere Familie noget, hvorved jeg, saalænge Bogen kan

holde heel, kan blive desto længere i Familiens Minde ...

Farvel mine kiere Børn, Svigersønner, Svigerdøtre og Børnebørn. Vi sees – Engang – hisset igien.«

Både i denne indledning og i den øvrige beretning mærkes en dyb religiøsitet, som sikkert er blevet forstærket af den megen modgang, Nørbech mødte i sit liv. Hans livshistorie er nemlig ikke mindst en fortælling om en social nedtur.

Barndomshjemmet

Niels Byrgesen Nørbech voksede op i et velhavende hjem, idet han var født på herregården Damsgård på Mors i Jylland. Der var seks drenge og een pige i søskendeflokken, og barndommen er skildret som meget lykkelig. Nørbech havde privatundervisning som andre godsejersønner på den tid. Af beretningen får man et billede af et har-

monisk familieliv; især er skildringen af faderen positiv. Efter konfirmationen 1780 kom han på latinskole i Viborg og måtte nu flytte hjemmefra, idet han fik logi hos rektorinde Arff, der omtales som »min anden Moder«.

Den lykkelige barndom fik en brat afslutning, da faderen døde. 1782, endnu inden sønnen var fyldt 18 år. Af skildringen fremgår, at Nørbech følte sig dårligt behandlet, for ikke at sige snydt ved skiftet efter faderen. Blandt andet brød moderen et løfte om at betale sønnens underhold de to år, han havde tilbage på skolen i Viborg, og indtil han havde fået sin første eksamen i København, hvor han havde tænkt sig at studere teologi. Her må det bemærkes, at bitterheden gang på gang rettes mod moderens lavværge, der bestyrede hendes økonomi efter faderens død. En sådan lavværge blev tildelt enhver enke, idet ingen kvinde havde rådighed over sin egen formue. Dette blev først ændret i 1857, hvorefter den ugifte kvinde blev myndig ved 25-års alderen.

Ved skiftet efter faderen blev gården med besætning og jordtilliggende opgjort til 28.000 rigsdaler, men der var gæld på 12.000 rigsdaler at modregne. Af de resterende 16.000 tilfaldt halvdelen moderen. Til deling mellem de seks brødre var der altså 8.000 rigsdaler. Fra dette tidspunkt måtte Nørbech til stadighed kæmpe med økonomiske vanskeligheder. Han dimitterede fra latinskolen i Viborg 1785, efter eget udsagn med et godt »testamonium«.

Studier i København

Hans planer gik nu ud på at studere ved universitetet i København. Han tog afsked med Viborg, afskeden er beskrevet som vemodig, og som en efterrationalisering kommer der en melankolsk undertone frem: »Jeg tænkte ei paa, at jeg nu vandrede ud blandt fremmede Mennesker, uvis om, hvor jeg engang skulde lande, at jeg drog til en Stad,

hvor saa mange Fristelser vilde møde mig, og hvor saa mange et ungt Menneske i Kampen bukker under for den.« Denne melankolske undertone møder vi ofte i beretningen.

Det lykkedes Nørbech at komme til at studere i København, idet han måtte dele logi med sin ældre broder i Læderstræde. Ligesom broderen læste han til teologisk attestats (dvs. teologisk embedseksamen, cand. theol.). Nørbech blev imidlertid aldrig cand. theol. Blandt de vanskeligheder, han mødte i København, kan nævnes sygdom, broderens død i 1787, ustandselige økonomiske problemer, foruden han gang på gang måtte rejse til Ålborg til moderen. Vi hører hele tiden om Nørbechs bryderier med moderens lavværge, der betegnes som en nedrig person og bedrager. Sidst, men ikke mindst måtte Nørbech indgå ægteskab med sin forlovede. Om sit bryllup beretter han åbent og ærligt, at det var en nødvendighed. Den 9. juni 1793 blev han viet til Dorteia Kirstine Meinerts, og den 15. august samme år blev parrets første barn (en søn) født.

Nu var gode råd dyre. Nørbech havde nu familie at forsørge, men hverken arbejde, bolig eller bohøve. Sit studium måtte han lade ligge. For at få noget at leve af måtte han søge arbejde som lærer. Her må det bemærkes, at stillingsbesættelser på den tid først og fremmest skete på grundlag af personlige forbindelser, hvorimod ansørgernes kvalifikationer spillede en mindre rolle. Vi får gennem beretningen et levende billede af Nørbechs vanskeligheder med at få et embede. Tre gange gik han glip af et degnekald (det var dog før hans giftemål), da andre ansøgere med bedre forbindelser stod ham i vejen. Indtil videre måtte familien leve på kredit; dog lykkedes det ham at låne 200 rigsdaler af sin moder i Ålborg, hvoraf de fleste penge blev brugt til at anskaffe det mest nødvendige husgeråd.

Egeløv skole i Nørre Vedby sogn på Falster, hvor Nørbech var landsbyskolelærer. Det var en af Frederik den Fjerdes rytterskoler fra 1720'erne, men den sædvanlige indstiftelsestavle over døren var blevet fjernet, da en dør blev fornyet.

Lærer på Falster

Omsider lykkedes det Nørbech at få en beskeden stilling som landsbyskolelærer i Egeløv, Nr. Vedby sogn på Falster.

Skolen var en af Frederik den Fjerdes såkaldte »rytterskoler«, bygget i 1720'erne.

Aflønningen bestod af 24 rigsdaler årligt og desuden 265 lispund hør, ligesåmeget halm, græsning til to køer og fire får, desuden 3 rigsdaler og 2 skilling i husmandspenge, frit hus og noget brænde. (Det var på den tid noget ganske normalt, at en del af lærerlønnen bestod af naturalier). Året efter blev Egeløv udskiftet, hvilket betød, at skolen fik tildelt jord (ca. 4,5 tdr. land). Alt ialt må man sige, at der ikke var meget for en familie at leve af, og vi hører da også i det følgende om Nørbechs og hans families stadige økonomiske vanskeligheder. »Naar de 27 Rigsdaler, 2 Sk. gøres til Skillinger og deles med Aarets 365 Dage, saa sees, at jeg ikke Engang havde 8 Sk. om Dagen til mig og min Familie.«

Unægtelig noget af en social deroute for godsejersønnen, der var vokset op i så trygge omgivelser. Familiens økonomi blev ikke bedre af, at børnene nu arriverede i en lind strøm: Fra 1793 til 1803 kom der syv børn, hvoraf dog et barn var dødfødt, og et andet døde få måneder efter fødselen. Ialt fik Nørbech og hans kone 11 børn, hvoraf de syv overlevede. Der er altså ikke noget at sige til, at familien ikke kunne få det til at løbe rundt og følgelig kom i gæld.

Den eneste udvej vores fortæller kunne få øje på, var at skaffe nogle biindtægter. Det lykkedes ham at blive inkassator.

Da det desuden lykkedes ham at få noget privatundervisning for sogneprestens børn, kunne familien holde skindet på næsen.

Ved bispevisitatserne bemærkedes, at han katekiserede i 1795 og 1798, ikke ilde, 1801 ret vel, 1806 underviste ilde. Han fik i 1796 og 1799 5 rigsdaler som belønning for godt skolehold.

Mislykket degnekald

Nørbech fik snart stillet embedet som degn og skoleholder i Idestrup i udsigt, et betydeligt bedre levebrød, da han kendte præsten der. I efteråret 1804 flyttede familien derpå til Idestrup, stærkt tilskyndet af præsten, Friedlieb. Forklaringen på, at degneembedet alligevel gik ham forbi, er dels, at en teologisk student, som kendte biskoppen, også havde gjort regning på embedet, og at afgørelse om stillingsbesættelse ofte blev truffet helt vilkårligt. Som nævnt var det, der virkelig betød noget, som regel personlige bekendtskaber og eventuelt bestikkelse. Hvad de egentlige kvalifikationer angår, må man konstatere, at de kom i anden række. Endnu engang havde den gode Nørbech været uheldig, og man kan ikke lade være med at føle sympati med ham, når han skriver: »Sorgen dette forarsagede min Kone og mig, som sad med 6 uopdragne Børn, kan enhver indsee«. Nørbech måtte nu nøjes med stillingen som skoleholder, hvilket han og familien knapt kunne leve af.

På seminariet i Vesterborg

Niels Byrgesen Nørbech var, som andre skolelærere på den tid, ikke seminarieuddannet. Det var ikke så underligt, for indtil 1791 fandtes der ingen almuelæreruddannelse i Danmark. I det hele taget blev der ikke ofret ressourcer af betydning på skolevæsenet. De fleste lærere fik en elendig løn, hvilket Nørbechs beretning også er et vidnesbyrd om.

Under indtryk af oplysningstidens debat og i sammenhæng med landboreformerne blev der i slutningen af 1700-tallet taget initiativer til at forbedre almueundervisningen.

Vesterborg seminarium på Lolland åbnede i 1801 på foranledning af Christian Ditlev Reventlow, den bekendte greve til Christianssæde og Pederstrup, bondereformator

og statsminister og dennes højre hånd, pastor Boisen, der i 1805 blev biskop over Lolland-Falsters stift. Vesterborg seminarium blev indrettet i præstegården, der derfor blev udvidet. Undervisningen var gratis, og uddannelsestiden fastsat til tre år. Boisen selv blev forstander og den drivende kraft i seminariet, der lukkede efter Boisens død, 1831. Om hensigten med uddannelsen udtalte han bl.a. »at Skolelæreren bør opdrages til at være fornuftig Bonde iblandt Bønder. Ikke alene han, men hele Nationen vil vinde ved denne tarvelige og simple Opdragelse.«

Til Vesterborg kom i 1807 netop vores fortæller for at udvide sine kundskaber, stærkt tilskyndet af provsten og biskop Boisen. Han havde naturligvis ingen penge og var meget betænkelig ved at efterlade kone og syv børn, men han fik hjælp af biskoppen, også til familiens underhold. I det hele taget omtales Boisen med stor respekt, ærefrygt og taknemmelighed, hvilket det følgende citat viser med al ønskelig tydelighed. »Sidst i Martii mødte jeg ham Engang i Gangen, og da spurgte han mig: »Hvorledes gaar det, Nørbech?« Jeg takkede: Godt, var mit Svar. »Hvorledes har Deres Kone og Børn det?« De ere friske, men længes efter min Hiemkomst. »Ja«, sagde han, »vil (det Udtryk var han saa god at bruge) De blive her i 8 Dage endnu, saa maa De reise Hiem.« Men 8, 14, ja over tre Uger gik forbi, men han talte ei mere derom, og jeg maatte tie. Endelig sidst i April mødte jeg ham igjen i Gangen, og han var da saa god at spørge: »Hvorledes leve Deres Kone og Børn?« De ere friske, men savner mig høiligen. »Hvad mangler de?« Baade Sæd- og Fødekor. »Det skal jeg nok sørge for.« Jeg takkede og maatte tie med mit inderlige Ønske om at komme Hiem. Desuden lovede han mig atter, at det første Degnekald, der blev ledigt, og han saa, jeg kunne leve af, skulde jeg faa.«

Dette vidner om det udpræget patriarkaliske forhold mellem biskoppen og seminaristerne. I øvrigt lader det til, at Nørbech befandt sig godt på seminariet, hvor han opholdt sig fra den 1. marts til den 1. juni 1807. Under opholdet på Vesterborg boede Nørbech hos den stedlige sognefoged (seminaristerne var næsten altid indlogeret hos bønderne) og modtog undervisning i religion, læsning, retskrivning og sang. Foruden Boisen selv underviste pastor Birk fra Vesterborg, hjælpelærer Hansen og skolelærer Christen Larsen Tarp, sidstnævnte i sang.

Degnekald i Halsted

Samme år fik vores fortæller endelig et nogenlunde ordentligt levebrød, idet degneembedet i Halsted blev ledigt, endnu inden han var helt færdig på seminariet. Det var naturligvis igen Boisen, der rakte Nørbech en hjælpende hånd. Stillingen skulle søges hos grev Frijs til Juellinge (Halstedkloster), og med Boisens varme anbefaling lykkedes det Nørbech at opnå embedet. Dette var dog ikke ensbetydende med, at familiens bryderier nu var forbi. Boligen i Halsted var forsømt; det kneb med brændsel, og Nørbech mente sig dårligt behandlet af forgængerens enke. Om sin aflønning i begyndelsen fortæller han selv: »Skiøndt der var i Sognet 2 Herredgaarde, 61 Gaardmænd, ligeså mange Husmænd og en mængde Indsiddere, ja Birkedommer, Skytte og Gartner, saa var det første Høitidsoffer (Julioffer) ei høiere end 14 Rigsdaler, 2 Mark og 6 Skilling, og saaledes var ethvert Offer i Førstningen fiint (dvs. lille), og da jeg for 1807 fik kun det halve Korn, Smårædsel og Penge af Sognet, saa var Levebrødet kun knapt for mig og min talrige Familie det første Aar.« Efterhånden blev det bedre. Aflønningen af degnen var ikke noget nøje fastsat beløb; det var nærmest op til sognet beboere selv, hvormeget de ville give. Man kan så fore-

stille sig, hvad dette kunne betyde for degnen. Det gjaldt om at stå på god fod med befolkningen. Man må nok sige, at degnens vilkår, alt taget i betragtning, var lidet misundelsesværdige. Man bemærker også skolens stærke tilknytning til og underordning under kirken, præsterne havde tilsyn med degneundervisningen.

Fornuftsægteskab

Nu havde Niels Nørbech i det mindste et nogenlunde rimeligt levebrød, og han havde også fået udvidet sine kundskaber. Alligevel fortsætter den noget melankolske tone i beretningen (som han ofte selv nævner han havde hang til). Nørbech havde nemlig den sorg, at hans kone pludselig døde 1811, få dage efter at hun havde født deres barn nr. elleve. »Jeg sad nu tilbage med 8 Børn, af hvilke det Ældste var 18 Aar, og det Yngste 8 Dage, alle nogle uopdragne og uforsørgede, og endnu i maadelige Omstændigheder. Min ældste Datter var da 15 Aar, uvant til at bestyre en Huusholdning, men jeg maatte være fornøjet dermed.« Det var altså noget nær en katastrofe.

Det gjaldt tydeligvis om at blive gift igen, og det kunne åbenbart ikke gå stærkt nok. Nørbechs hustru blev begravet den 23. oktober 1811, og allerede den 12. januar 1812 blev han gift igen med Else Margrethe Jantzen, der tjente som husjomfru på Halsted præstegård (født 1773). Der er ingen tvivl om, at ægteskabet først og fremmest var en praktisk foranstaltning, et fornuftsægteskab: »Jeg følte mine Byrder overmaade meget lettere ved min elskede Kones indtrædelse i mit Huus.«. Det fremgår også af beretningen, at der skulle nogen overtalelse til, inden tjenestepigen indvilgede i ægteskabet. Ikke så underligt: Hun skulle nu bestyre en husholdning for 10 mennesker, og Nørbechs yngste barn, en søn, var kun tre måneder gammel og døde en måned

senere. Omvendt var hun nu forsørget, og arrangementet synes at have fungeret tilfredsstillende. I hvert fald er Nørbech fuld af lovord om sin anden hustru (der kom ingen børn i dette ægteskab). Der er heller ingen tvivl om, at hans omgivelser i høj grad billigede hans handlemåde (hvad han selv fortæller).

Datiden havde et meget praktisk syn på ægteskabet. Det var for kvinden en forsørgelsesforanstaltning, for manden gjaldt det om at have en bestyrer af husholdningen.

Hverdag i skolen

Som allerede antydet, blev Niels Nørbech ikke degn og skolelærer, fordi han havde en brændende lyst til at undervise, men simpelthen for at få et levebrød, da han af økonomiske årsager måtte opgive at studere. Degneembedet er ikke særligt attraktivt (især ikke for en godsejersøn) i slutningen af det 18. og begyndelsen af det 19. århundrede. Alligevel synes Nørbech at have af fundet sig med tilværelsen som degn og skoleholder efter sin ankomst til Halsted, hvor han i det mindste havde et acceptabelt levebrød. Det har formodentlig også hjulpet på hans selvrespekt, at han blev seminarieuddannet, og det lader til, at han var ret afholdt i sognet. Hans livsskildring koncentrerer sig ikke så meget om skolegerningen som sådan, måske et vidnesbyrd om, at han i virkeligheden ikke var særlig pædagogisk interesseret, men noget kan vi dog hente af hans oplysninger.

Et middel til at spare på skoleudgifterne var en høj klassekvotient. I 1820'erne indførtes den såkaldte »indbyrdes undervisning«, dvs. de ældste og de dygtigste elever skulle undervise de yngste og de mindre dygtige. På denne måde skulle læreren være i stand til at undervise et stort antal børn. Metoden, ofte kritiseret, også i samtiden, fandt også vej til Halsted skole. Niels Nørbech måtte afprøve den i nærværelse af

både provsten og grev Frijs (der var gejstelig tilsyn med skolen helt til 1933). Disse var åbenbart tilfredse med undervisningen. Selv var Nørbech dog ikke tilhænger af den indbyrdes undervisning: »Det er ellers en Lære-Methode jeg slet ikke ynder, jeg tror, at den kan gøre Læreren dorsk og Børnene til Maskiner.« At opretholde ro og orden blandt de mange børn kunne naturligvis være vanskeligt, og af beretningen fremgår det også, at der kunne være problemer med disciplinen. Fysisk afstraffelse blev benyttet regelmæssigt og blev betragtet som helt naturligt og nødvendigt.

Til lærerens bryderier hørte også sammenstød med forældrene. Nørbech henviste som regel klagerne til skolekommissionen, bestående efter 1814 af sognepræsten, de største jordejere, samt af to skoleforstandere, udpeget blandt sognets »hæderligste bønder«. Om lærerens tilværelse skriver Nørbech selv: »Neppe er nogen Embedsmand mere udsat for Ubehageligheder end en Skolelærer, og er han dertil saa uhædlig at have en skikanøs Præst, saa er han ei saa lykkelig som en Dagleier, thi han kan efter sit veludførte Dagarbejde ligge sig med et fornøjet Sind, men det kan en Skolelærer i slig Forfatning ei.«

Denne beskrivelse forekommer noget overdrevet, selv om tilværelsen som degn naturligvis ofte kunne være utaknemmelig. Selv havde Nørbech åbenbart et godt forhold til de præster, han tjente under, og at der har været stor forskel på lærernes vilkår i de mange landsogne, er utvivlsomt.

Alderdøm

Nørbechs anden hustru, som han roser meget for hendes flid og sparsommelighed, var ikke stærk af helbred, og i 1825 døde hun efter kort tids sygdom. Niels Nørbech var nu blevet enkemand for anden gang, i en alder af 60 år, men giftede sig ikke igen,

selv om hustruens død var et hårdt slag for ham. Børnene var nu voksne og flyttet hjemmefra, med undtagelse af den yngste datter, der så måtte bestyre husholdningen. Derimod begyndte han at tænke på at lade sig pensionere. Årsagen skal nok først og fremmest søges i utilfredsheden med arbejdet og arbejdsbyrden som lærer. I hvert fald skriver han selv: »Jeg havde været Skolelærer i 36 Aar, og Embedet blev mig kiedeligt ved den indbyrdes Undervisning, og byrdefuldt formedelst det meget Skriverier, der følger med denne Undervisnings Methode, da jeg hveranden Dag maatte anvende 2, ja Undertiden 3 Timer med at indføre det Befalede i Journalen ...

Ofte indtraf dette om Vinteren, at, naar jeg kom ind i Skolen, naar kun 16 eller 20 Børn af 73 mødte, og næsten alle Bihielpere borte, da maatte jeg ofte tage den til Bihielper, som ei kunne mere end dem, den skulle læse for ...«

Vi får her et billede af en skolehverdag med høje klassekvotienter, en tung arbejdsbyrde og børn, der ikke mødte regelmæssigt i skolen (en lang skolevej kunne være besværlig om vinteren). Da Niels Nørbech desuden var uvant med husførelse, og da alle hans børn havde forladt hjemmet i Halsted, besluttede han sig til at flytte derfra. Han søgte sin afsked til den 1. maj 1828, fik den og blev bevilget en pension på 100 rigsdaler årligt. Derpå solgte han det meste af sit bohave på auktion, han fik 350 rigsdaler for det, og flyttede til en datter og en svigersøn i Nakskov. Afskeden med Halsted, hvor han havde boet i 21 år, var vemodig. Nørbech kunne i Nakskov supplere sin pension med lidt privatundervisning. For kost og logi betalte han årligt 70 rigsdaler.

Efter fem års ophold forlod han Nakskov og flyttede til Nykøbing F. Åbenbart har han ikke befundet sig særligt godt i Nakskov. I hvert fald røber hans dagbog, som han påbegyndte i februar 1834, at han be-

fandt sig betydeligt bedre i Nykøbing, hvor han boede hos datteren og svigersønnen, Nicoline og Johannes Madsen i Frisegade nr. 17 (huset er nu revet ned). Om der har været uoverensstemmelser mellem Nørbech og familien i Nakskov, ved vi ikke.

Dagbogen indeholder mest optegnelser om små hverdagsbegivenheder som f.eks. vejrliget, hans børns og børnebørns fødselsdage, små udflugter o. lign.

Som i Nakskov tog han også i Nykøbing mod elever til privatundervisning, således at han kunne supplere sin ret beskedne pension, og han betalte årligt 80 rigsdaler for kost og logi. Han nævner, at han i perioden 1828-43 tjente 375 rigsdaler ved sin undervisning. Foruden at tjene lidt penge er det tydeligt, at han satte en ære i at undervise.

I sin alderdom kunne Niels Nørbech glæde sig ved samværet med sine mange børn og børnebørn. (Han havde i 1834 ikke mindre end 24 børnebørn). Hvad angår familien i Jylland, havde han i de sidste mange år overhovedet ingen forbindelse med nogen af brødrene, hvoraf de fleste i øvrigt var døde (søsteren var død som ganske ung). Dog arvede han i 1839 et ganske beskedent beløb efter en afdød nevø i Nibe. Bitterheden mod familien i Jylland, især mod moderen i Ålborg, kommer ofte til orde. Ligeledes røber han ofte tungsindige tanker. Han mødte unægtelig megen modgang i livet, men hans dybe religiøsitet synes at have været ham en hjælp i trængslerne.

Trods alt må man vel sige, at Niels Nørbech havde et indholdsrigt liv. Hans to ægteskaber var harmoniske (han roser især sin anden hustru); han kom på seminarium og fik et anstændigt levebrød i Halsted, hvor det lader til, at han havde et godt forhold til lokalbefolkningen og til sine foresatte. Han havde også en aktiv og rig alderdom, optaget af undervisning og af samværet med sin familie. Han tog også tit del i selskabslivet.

Ved slutningen af 1843 ebbede kræfterne dog ud. Sidste indføring i dagbogen er den 14. december, hvor han opregner, hvilke børn han har haft til undervisning. Ifølge

svigersønnen, Johannes Madsens efterskrift, var han efter nytår 1844 ikke i stand til at gå uden hjælp. Han døde den 10. marts 1844, kort tid inden sin 79 års fødselsdag.

Lolland-Falsters byer i gamle tegninger

Gamle fotografier er ingen sjældenhed, men derimod er det ikke almindeligt at kunne finde tegninger med motiver fra tidligere tid.

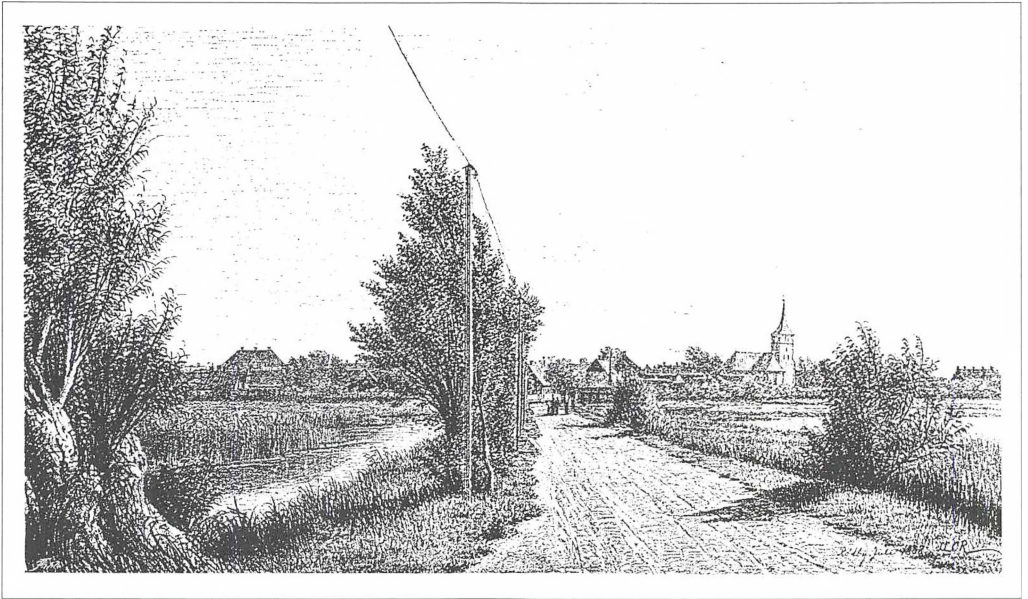
Der findes imidlertid nogle i et topografisk værk af M. L. Galschiødt: »Danmark i

skildringer og billeder af danske forfattere og kunstnere«, som udkom 1884-1893.

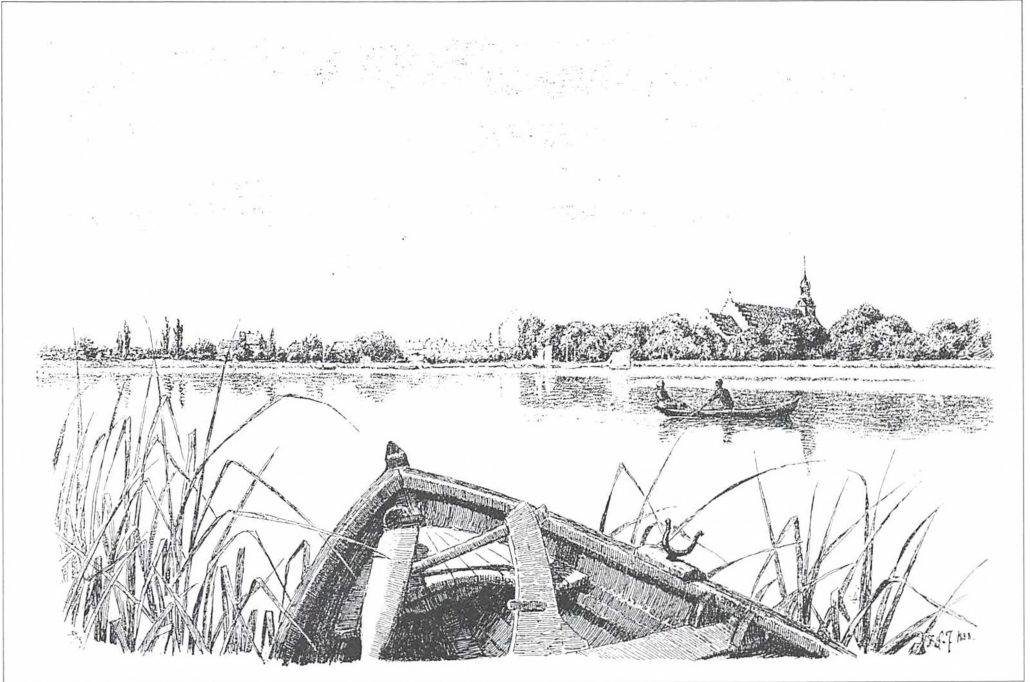
Et særligt afsnit om »Lolland-Falster« er ved C. Govertz Jensen, og af de mange tegninger fra landsdelen præsenteres her nogle med bymotiver.

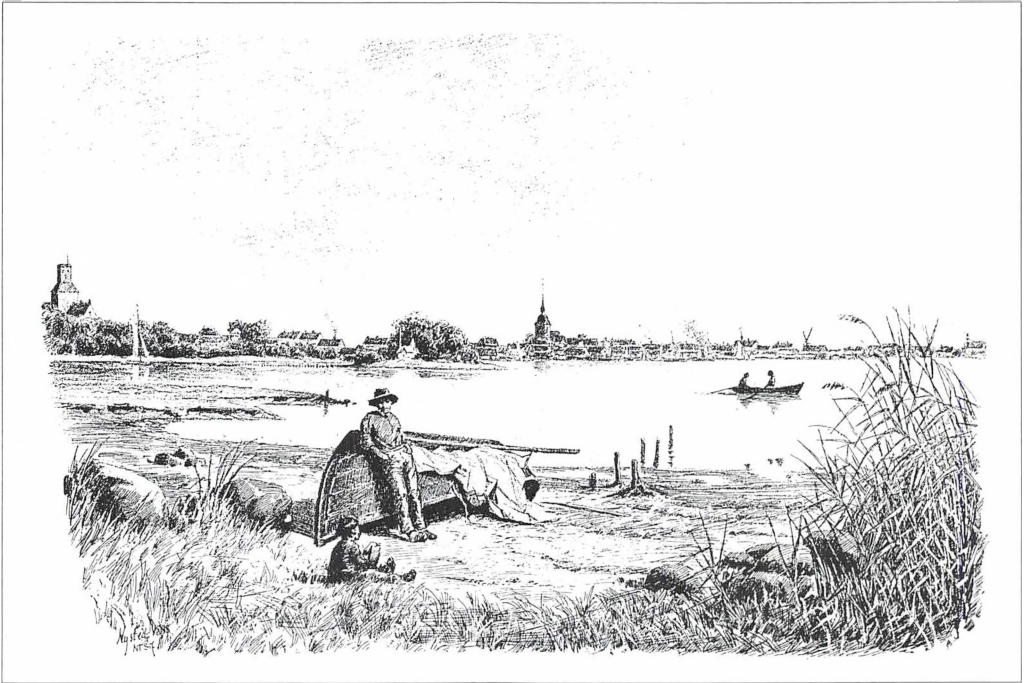
J. E. C. Rasmussen: Sukkerfabrikken ved Nakskov.

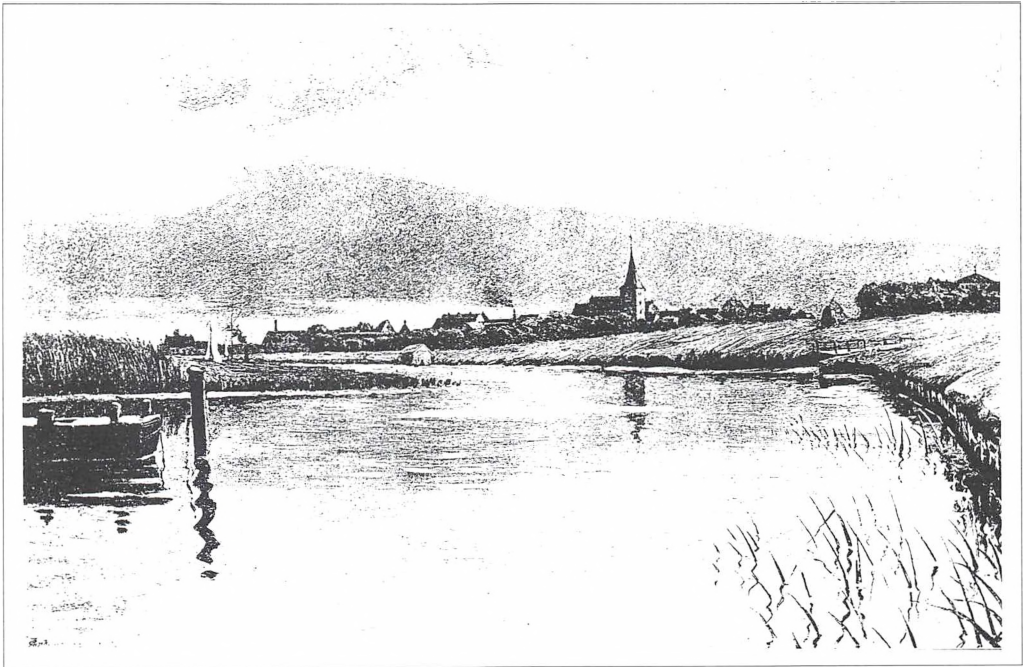
J. E. C. Rasmussen: Rødby.

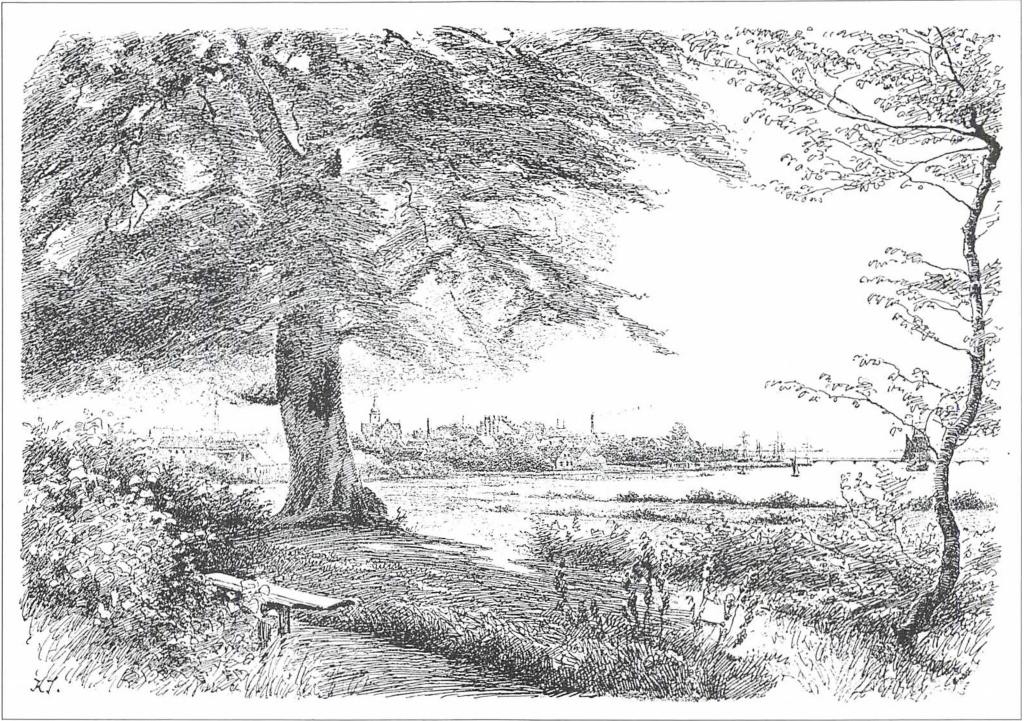
N. F. Schjøttz-Jensen: Maribo og Maribo sø.

N. F. Schjøttz-Jensen: Nysted.

N. F. Schjøttz-Jensen: Saksøbing.

Karl Jensen: Nykøbing.

P. Ilsted: Stubbekøbing.

Lolland-Falster i bogverdenen

Af Verner Hansen

Arbejderne på Sukkerfabrikken omkring 1915. (Fra bogen: »Mennesker omkring en virksomhed«).

En fin samling lokalhistoriske bøger af Palle Brandt

Palle Brandt er absolut en af landsdelens bedste lokalhistoriske skribenter. Han skriver altid let læseligt, så alle kan få noget ud af det og finder pudsige og interessante enkeltheder frem. Palle Brandt skriver levende og engageret, så det fænger hos læserne.

Det blev til en halv snes bøger, som Palle Brandt fik skrevet ud fra temaet »Huse« og senere »Mennesker« omkring et eller andet.

Bøgerne er udgivet af Kulturmindeforeningen i Nykøbing og museet Falsters Minder, der har leveret en meget stor bunke gode og spændende billeder. »Unibank« har været med til at støtte udgivelserne økonomisk.

»Mennesker omkring en gård« i 1990 gik ud over landsdelen, og mange træk blev fundet frem.

Den tiende og sidste bog »Mennesker omkring en virksomhed«, som kom i år, beskæftiger sig i særlig grad med de gamle firmaer i Nykøbing, og det er en rig historie, som indeholder meget.

De 10 bøger, som Palle Brandt har stået for, er en guldgrube på det lokalhistoriske område og en meget værdifuld samling, som ejerne kan være meget lykkelige for.

Tynd, men god turistårbog

Lolland-Falster blev emnet for »Turistårbogen 1991« og med undertitlen »– et brohoved mellem nord og syd«.

Af økonomiske grunde er turistårbøgerne efterhånden blevet tynde i forhold til tidligere. Turist-

årbogen om Lolland-Falster i 1936 var således på 232 sider, medens denne sidste kun tæller 96.

Der er i turistårbogen en halv snes artikler af gode og kendte skribenter, som kan deres stof og forstår at skrive om det.

Illustrationer er der også i bogen, der absolut er værd at anskaffe sig og gemme.

Interessant bog om en lægebog

Det var absolut en god ide, at Krumsøarkivet valgte at udgive en bog i anledning af, at Sørup lægebog havde bestået i 100 år. Det var Hans Andersen, der med sin store lokalhistoriske flid og sans for at finde gode og rigtige oplysninger frem, samlede bogen. Den fremtræder med sine 32 sider som en pæn tryksag. Bogen fortæller i særlig grad om de læger, som har boet der, og vilkårene for deres virke. Forholdene omkring sundhedsanliggenderne gennem tiderne går naturligvis også ind i billedet, så det er en interessant bog at stifte bekendtskab med.

Gode oplysninger fra Sydfalster

»Sydfalster A-B-C« er udgivet af Bladhuset i Marrebæk, hvorfra også »Lolland-Falsters Fritids-Nyt« kommer.

Denne A-B-C er særpræget i en form, som vist ikke kendes i andre områder på Lolland-Falster. I leksikon-form gives en meget stor mængde oplysninger, som kan gøre gavn på mange måder, så det er let at finde frem til, hvad man søger efter på Sydfalster. På 56 sider kommer hæftet langt omkring og er et godt hjælpemiddel.

Meget lokalt fra Sydjylland

Rødby lokalhistoriske Arkivs årsskrift er med 1991 kommet op på 12. årgang og har præsenteret sig godt med en rigdom af lokalhistoriske oplysninger.

Skriften i årsskriftet er pænt trykt, og der er også en del gode billeder.

Tandlægevirksomhed er et lidt usædvanligt emne, men meget naturligt som et led i det lokale liv. Thorvald Jørgensen fortæller lidt fra Rødby byskole i tidligere tid. I »Lidt om Engebølle« er der også noget om Niels Hemmingsen, der i sin tid var en kendt og berømt mand.

Amatørteater på egnen er også taget frem i anledning af et 25 års jubilæum.

Årsskriftet går også op til det helt aktuelle om den meget aktive, Poul Jacobsen, der virker i det meget kendte »Brandstruphus« der er et samlingssted for mange arrangementer.

Stiftsbogen præsenterer sig pænt

Lolland-Falsters Stiftsbog er et meget smukt værk, der indeholder en masse oplysninger af kirkelig karakter og også bringer artikler om religiøse og aktuelle forhold. I årbogen 1990 er der således en artikel om Estlands luthersk-evangeliske kirke.

Stiftsbogen bringer også noget om lokalhistoriske forhold. Der er således noget om »Lolland-Falsters teglstenskirker og Østersøhandlen«. Henrik Hertig fortæller noget om nogle hoveder på Horbelev kirke.

Der er mange illustrationer i Stiftsbogen, som præsenterer sig pænt under redaktion af domprovst Holger Jepsen, Maribo.

75 år i Maribos FDF

Ungdomskorpene udfører et stort og godt arbejde til megen gavn for de unge. Heldigvis præsenterer korpene sig også, når der er begivenheder, som giver anledning hertil. Maribos FDF benyttede et 75 års jubilæum til at fortælle historie og begivenheder fra årenes forløb, hvor der er udført et stort arbejde.

Bøger om søerne

Maribosøerne er genstand for megen opmærksomhed, idet man gerne vil søge at sikre og bevare den smukke natur, som præger dem.

Storstrøms Amts tekniske forvaltning har udsendt et omfangsrigt værk på ikke mindre end 200 sider.

Det er rapport af Hans Erik Jørgensen om »Fugle ved Maribosøerne 1975-90«.

Rapporten, som er meget skematisk, er en detaljeret beskrivelse af Danmarks måske bedst bevarede vådområde for vandfugle. Rapporten er et meget vigtigt led i amtets miljø- og fredningsmæssige planlægning af området.

På Strandbergs Forlag er der udkommet første del af et ottebindsværk om Danmarks søer.

Værket er af Thorkild Høy og Jørgen Dahl, og det første bind på omkring 100 store sider er fyldt med mange flotte farveillustrationer og med forklarende tegninger.

Det første bind omhandler søerne i Storstrøms amt og på Bornholm.

Søerne på Lolland og Falster drejer sig om Nielstrup sø, søerne ved Virket, Maribo Nørresø, Maribo Sønder sø, Hejrede sø, Røgbølle sø, Vesterborg sø og Nakskov Indrefjord.

Omtalen af de enkelte søer synes at være meget oplysende.

Næsgaardbogen belyser landbrugets forhold

Næsgaardbogen 1990 præsenterer meget interessant med hensyn til en række oplysninger om landbruget. Det er uddannelsen, hvor skolen yder en meget vigtig indsats, som der fortælles indgående om, og der berettes også om, hvad eleverne oplever af indtryk ved rejser til andre lande. Artiklerne er ledsaget af mange udmærkede billeder.

Hvad der kan forestå med hensyn til ændringer i landbrugets forhold i de kommende år, er også fremme til belysning.

Hvad der er morsomt at iagttage er, at kvinderne er ved at rykke mere frem i elevfortegnelserne. De vil også have en uddannelse til en fremtidig gerning indenfor landbruget.

Else-Marie Boyhus og højskolen

Else-Marie Boyhus er efter sin store og stærke indsats som museumsinspektør i Maribo rykket stærkt frem i den danske højskoleverden. Else-Marie Boyhus er redaktør af »Højskolebladet« og øver her en betydelig virksomhed med at få frem, hvad der rører sig i højskoleverdenen, og belyse dens problemer.

Else-Marie Boyhus har også redigeret en bog »Midt i højskolen«, der er en antologi om det folkelige, det politiske, det universelle og det historisk-poetiske. Bogen er udgivet på Gyldendal i anledning af, at Foreningen for folkehøjskoler havde 100 års jubilæum. Hun skriver i bogen selv om »Det er det politiske, der binder sammen«. Grundlaget er, at Hal Kochs pjecer om demokrati er genlæst 45 år efter.

75 år i en katolsk skole

Det stærke polske – og katolske – islæt på Lolland-Falster gav anledning til både kirker og skoler.

I Maribo kom der også i 1916 en skole, der blev kaldt »Den katolske skole«, men senere fik navnet »Sankt Birgitta skole«.

75 års jubilæet gav anledning til et udmærket skrift, der fortæller en masse træk fra skolelivet.

I tidligere tid var det udelukkende Sankt Josephs søstre, som tog sig af undervisningen, og ved deltagelse i kursus gjorde de meget for at udanne sig, så der kom til at stå respekt om skolen.

Eleverne var i tidligere tid fra katolske hjem, men ved skolens strukturændringer kom der andre børn og unge til, så der blev en bredere basis.

Læsning om øerne i Smålandshavet

»Øerne i Smålandshavet« var egentlig skrevet til at være et bidrag til turistårbogen 1991. Der blev dog i denne ikke plads til artiklen, som var skrevet af Markus Hummelose, der i mange år havde en lærergerning på Fejø.

I stedet udgav Hummelose selv et hæfte på 24 sider, og der er mange billeder i det.

Hummelose kender i høj grad øerne i Smålandshavet, og derfor er det en læseværdig og god skildring, som han har lavet.

Blå pigespejdere i Maribo

Det danske Spejderkorps Leonora Christina gruppe i Maribo har i godt 50 år udført et stort arbejde, og de blå pigespejdere har nydt megen anseelse i byen og hos andre ud over Lolland-Falster, som kender dem.

50 års jubilæet var anledningen til, at der blev udgivet et hæfte, som fortalte træk fra arbejdet, som har været af en meget alsidig karakter.

Kirker i skildringer og udmærkede tegninger

Aviser og lokale ugeblade benytter i høj grad lokalhistorisk stof, hvilket har megen læserinteresse.

Lolland-Falsters Fritids-Nyt har haft en meget lang og interessant skildring af kirkerne på Lolland-Falster, som der i teksten er fortalt meget om.

Det ikke mindst værdifulde er, at Ellen Vallentin, der er en udmærket lokal kunstner, har tegnet alle de 3 kirker, hvilket er en meget værdifuld samling.

»Nitterens datter« – en velskrevet bog

»Nitterens datter«, som forlaget Skovlænge i Søllested har udsendt, er af Rita Naabye, der er kendt som forfatter til en række bøger.

Hun er meget velskrivende, og »Nitterens datter« på 160 sider til en pris af 145 kr. er skildringen af opvæksten i et arbejderkvarter i Nakskov, hvor faderen er nitter.

Rita Naabye blev født i 1924, og hun kan på en levende og fængslende måde fortælle om skolegang, liv og færdsel i Nakskov og omegn og om mange forskellige og farverige personligheder fra hendes tid i Nakskov.

Bogen er et betydeligt bidrag til Lolland-Falsters personal-litteratur og bør derfor finde en god udbredelse og blive meget læst.

Spændende bog om Vaalse Vig

Inddæmningen af Vaalse Vig på Nordfalster var en af de største på Lolland-Falster.

1841 lykkedes det store arbejde, og det er naturligt, at lokale kredse ønskede at markere dette 150 års jubilæum.

I jubilæumsskriftet, der blev redigeret af Frank V. Nielsen, er der på de 66 sider samlet en lang række interessante artikler, som belyser mange sider omkring inddæmningsarbejdet, og skildringer, som det gav anledning til. Der er naturligvis også noget om, at Ellehammer levede barndomsår på stedet, og her i legen med drager oplevede vindens bærende styrke.

Lokalhistorisk set er det en værdifuld bog, der på udmærket måde fortæller om et vigtigt afsnit af landsdelens historie.

»Strømmen« i en ny form

De lokalhistoriske arkiver i Storstrøms amt har haft en årbog »Strømmen«, der har fortalt om det meget store og som regel frivillige arbejde, der udføres rundt omkring for at samle og registrere alt, hvad der vedrører lokalhistorien.

»Strømmen« for 1990 indeholder en artikel af Kirsten Lütchen-Lehn fra Møn, der fortæller om »Gennem brevet får handlingerne forlænget liv«.

Desuden er der beretninger fra arkiverne, hvoraf hver kommune på Lolland-Falster har et, og i nogle kommuner endda flere.

»Strømmen« er iøvrigt den sidste årbog, da den nu ophører og vil blive afløst af et lille blad, som vil udkomme nogle gange i årets løb og indeholde en række korte artikler og oplysninger, som vedrører arkivernes arbejde.

100 år i en socialdemokratisk forening

Politik har på mange måder haft stor indflydelse i det folkelige liv og udvikling på Lolland-Falster og grebet ind i de samfundsmæssige forhold.

Maribo socialdemokratiske Forening benyttede et 100 års jubilæum til at udsende et ret omfattende skrift, ikke alene om selve foreningen, men om hvordan arbejderbevægelsen på en række områder udviklede sig i byen.

En svensk skomager på vandring slog sig ned i Maribo og blev en pioner i en bevægelse, som i høj grad kom til at præge byen og dens udvikling.

I jubilæumsskriftet er der samlet et meget stort antal billeder, som i høj grad liver op.

Spændende lokalhistorie fra Stubbekøbing

Årsskriftet 1991 for Stubbekøbing lokalhistoriske Arkiv, som kommunens lokalhistoriske forening står bag, er som sædvanligt stort og meget indholdsrigt.

På 100 sider fortælles om en masse spændende lokalhistoriske træk, begivenheder og personer.

Der gøres ikke mindst meget for at finde mange gamle billeder frem, hvilket i høj grad genkalder »Erindringens glæde« for de, som har kendt Stubbekøbing i gamle dage.

Et led i trafikhistorien er at fortælle om »Dampskibsselskabet Stubbekøbing«, som i sin tid betød meget for de lokale forbindelser.

Et børneasyl havde helt sin egen historie, og det samme gjaldt livet på den lille jernbanestation, der eksisterede, da der var noget, som hed Stubbekøbing-Nykøbing-Nysted-banen.

Højskoleårskrift som kalender

Lollands Højskoles årskrift for 1991 er formet som en kalender, hvilket ikke synes at være nogen god ide. Det er blandt andet svært at få en sådan kalender placeret i en bogreol.

Kalenderen er dog også nok et forbigående fænomen og også, at der er et et horoskop for højskolen.

En mere jordnær skoleledelse, som nu findes, vil nok vende tilbage til den gamle facon for, hvordan et højskoleårskrift skal være ...

Indholdet i kalenderen er absolut godt nok, og der fortælles meget interessant og levende om livet på den kendte, gamle højskole, der har bevaret sig gode renommé.

Formanden for skolekredsen, Per Skaftø, siger også, at »Lollands Højskole står solidt fast på Lollands gode muld, og den er der ikke til at rokke ved«.

Lokalhistorie fra Krumsøområdet

Krumsøarkivets årskrift er altid godt gennemarbejdet med en række gode lokalhistoriske artikler. Det gælder også 1991, der er 8. årgang. Der berettes om, da Vester Ulslev kirke fik orgel, og en artikel fortæller om Monrads træ i Vester Ulslev gamle præstegårdshave. Tørveskæringen er der også noget om, og så langt tilbage som omkring 1870, hvor det foregik på Vestermose. »Omkring karret« fremdrager træk af livet på en bondegård i gamle dage.

Årsskriftet har også en »Krumsøkrønike« om, hvad der lokalt er sket i årets løb.

Lokalhistoriske fortællere på Nordfalster

Lokalhistorisk Arkiv i Nørre Alslev kommune præsenterer altid nogle store og indholdsrige årskrifter, og det for 1991 er på 82 sider.

Arkivet råder også over en række gode lokalhistoriske fortællere, som kan tage mange emner frem til skildring.

Inddelingen er »Topografisk lokalhistorie«, hvor der blandt andet fortælles om Nørre Alslev kirke og Vester Kippinges historie. Der er også »Lokalhistoriske erindringer« og »Slægtsforskning«.

Lidt for meget om Monica Wichfeld

Monica Wichfeld – godsejerinden fra Engestofte nær Maribo havde et meget usædvanligt liv. For sin deltagelse i modstandsbevægelsen blev hun som den første kvinde dødsdømt, men »benådet« med et livsvarigt ophold i et tysk tugthus. Her døde hun kort før friheden kom til Danmark, og hun ligger begravet et helt ukendt sted i Tyskland.

Der er forlængst udsendt et par bøger om Monica Wichfelds dramatiske liv, nemlig af en søn og en datter og hendes mand.

En ny bog »Monica Wichfeld – dømt til døden« er skrevet af en engelsk forfatterinde og er blevet oversat til dansk.

Der kan nok sættes et spørgsmålstejn ved bogen, der kan virke som næsten lidt af en spekulation.

Der er nemlig i bogen en meget nær og intim skildring af et kærlighedsliv, som Monica Wichfeld havde, og der er vel egentlig ingen grund til at skulle rode op i det så mange år efter hendes død. Det lidt besynderlige i den forbindelse er, at forfatterinden oplyser, at en søn har forsynet hende med en række oplysninger ...

I bogen mærkes det, at forfatterinden er fremmed overfor de lokale forhold på Lolland.

Erhvervsarkivalier i Rødby

De lokalhistoriske arkiver udgiver forskellige materialer, der kan være til stor støtte i det lokalhistoriske arbejde.

Et eksempel herpå er, at arkivet i Rødby har udsendt et katalog over erhvervsarkivalier i Rødby kommune.

Ib Holgersen har stået for udarbejdelsen, der giver oplysninger om enkelthederne med hensyn til den store masse arkivalier, arkivet har, netop på et specielt område.

Historien bag Lollands-fonden

»Lollands Fonden« er kendt for tilskud, som der ydes til forskellige formål.

Selve fondens historie er ikke så kendt, men det er der nu rådet bod på, idet der er udsendt et lille hæfte herom.

Der er en lang historie bag fonden, der i høj grad er knyttet til pengeinstitutterne i Nakskov.

Fonden har i årenes forløb ydet tilskud til mange forskellige anliggender, og mange lever stadig i håbet. Det gør også Lolland-Falsters historiske Samfund, der venter på bidrag til engang at løse en stor lokalhistorisk opgave.

Kvinde skrev om sine opblomstrende børn

»Vore opblomstrende børn« som er udgivet af Landbohistorisk Selskab med 42 sider og med en pris af 48 kr. er fra den Reventlowske familie.

Frederikke Charlotte von Beulwitz blev i 1774 gift med Christian Ditlev Frederik Reventlow til Pederstrup og Christianssæde. Det blev til et lykkeligt ægteskab i 48 år, indtil hun døde.

På sin mands opfordring begyndte hun at beskrive børnenes fødsel og tidlige opvækst. Hun fik ialt 12 børn, hvoraf tre af disse døde som små.

Trods gode forhold, som livet kunne byde, så er frygten for sygdom og død stadig nærværende hos hende og kan hæmme glæden.

Bogen giver en meget smuk og rørende skildring af en kvindes tanker og følelser, og hvordan børnene står hendes hjerte meget nær.

Det er den kendte landbohistoriker, Claus Bjørn, der har stået for udgivelsen og forsynet den med en fyldig efterskrift.

Gedser-Ekspressens historie

Trafikhistorie og særlig det med tog- og færgedrift gennem årene er der megen interesse for.

En bog om »Gedser-Ekspressen«, som »Bane Bøger« har udsendt, er derfor meget velkommen.

Jens Bruun-Petersen fortæller om ekspresen København-Berlin-Hamburg via Gedser, der gennem mange år var den vigtigste udenlandsforbindelse i Danmark. Der er en skildring af Gedserbanen fra 1886 og færgerutens etablering i 1903 og dens glansperiode i mellemkrigstiden.

Bogen handler mest om togforbindelserne, men der er også noget om Gedser station og by.

Hvad der skildres i den 80 sider store bog, sættes ligesom i en ny belysning med den betydelige vækst, som efter Berlinmurens fald er sket sydover på det trafikale område.

Birgitta og hendes klostre

Den hellige Birgitta fra Sverige er blevet en del omtalt, fordi det er 600 år siden, hun blev kåret til helgen i den katolske kirke.

Birgittinerordenen fik et kloster i Maribo, og en skildring af den kendte dame har derfor en lokal interesse.

I en bog »Birgitta. Hendes værk og hendes klostre i Norden« er udsendt af Odense Universitetsforlag. I 26 artikler belyses mange sider af hendes liv, der var rigt på dramatik.

Bogen, som er på 526 sider, koster 268 kr.

»Borgernes børn« – et fint materiale

Museet »Falsters Minder« i Nykøbing har udgivet et omfattende materiale om »Borgernes børn«.

Der er en lærervejledning, der i høj grad kan udnyttes til et museumsbesøg og få et godt udbytte ud af dette.

»Borgernes børn ved århundredskiftet«, som er udarbejdet af Per Aaby, giver med en masse gode billeder en god indledning til det undervisningsforløb, der er tænkt på.

Materialet omfatter også et meget stort antal påklædningsdukker, som viser dragter, som de har været anvendt før i tiden.

Det har været et kæmpearbejde at få samlet og lavet det meget omfattende materiale, der præsenterer sig vældig godt, og som fortjener megen anerkendelse.

Det er faktisk noget af en nyskabelse og et udmærket initiativ af »Falsters Minder«.

»Borgernes børn« er i særlig grad et tilbud til skolerne, som forhåbentlig vil benytte det i en stor udstrækning.

Tømrere og snedkere i jubilæumsskrift

Snedkere og tømrere tilhører et gammelt solidt håndværk på træområdet.

Det er 100 år siden, at den første snedker-fagforening blev oprettet, og det var den i Nakskov, der blev til med 2 medlemmer, som arbejdede for en dagløn på 2 kr. 33 øre.

Alle snedker- og tømrerforbundets afdelinger på Lolland blev samlet i een stor med kontor i Maribo.

Et jubilæumsskrift om de 100 år giver med billeder træk fra de forskellige afdelingers arbejde og de svære forhold, som der i tidligere tid kunne være at kæmpe imod.

50 års godt arbejde for de ældre

»Der var – engang« er udsendt af Nakskov pensionistforening i anledning af et 50 års jubilæum.

Det smukt fremstillede hæfte på 32 sider præsenterer sig godt, er med mange og gode billeder, der fortæller om en omfattende virksomhed.

Fhv. borgmester og redaktør Carl Emil Hansen, som gennem adskillige år har fulgt pensionistforeningens arbejde, har med en heldig hånd fået de væsentligste ting frem fra det meget omfattende virke for de ældres sag.

Nakskov har Danmarks største pensionistforening med ca. 1.300 medlemmer og har i høj grad virket for de ældres mærkesager.

I en tid, hvor de ældres forhold i høj grad er til debat, er det interessant at læse om, hvor meget de ældre selv har udført i en af deres egne foreninger.

Det kan kun give anledning til respekt og megen anerkendelse.

De arkæologiske fund på Lolland-Falster

»Maribo Symposiet«, en bog på godt 100 sider, er noget helt specielt og meget aktuelt.

Publikationen er en rapport over det symposium, som Foreningen af Yngre Forhistorikere holdt på Stiftsmuseet i marts 1990 med deltagere fra Danmark og Sverige over temaet »Sydøstskandinavien – en del af Østersøområdet i forhistorisk tid og tidlig middelalder«.

Den faglige konference var inspireret af det politiske opbrud omkring Østersøen, så man nu kunne fokusere på det geografiske område, der før var mere lukket.

I omkring en halv snes artikler belyses ikke mindst de arkæologiske fund på Lolland-Falster, skildret af forskellige, blandt andet Karen Løkkegaard Poulsen, Stiftsmuseet, der også er medredaktør af bogen. Den kan købes på Stiftsmuseet i Maribo.

Dejlig farvebog om Lolland-Falster

»Lolland-Falster«, som er udsendt af Trojaborgs Forlag, er rig på en masse smukke farvebilleder rundt fra hele landsdelen, og på hver af de 64 sider findes der adskillige.

Palle Mørch, der i høj grad kender de lokale forhold, har skrevet teksten, der findes både på dansk og tysk.

Bogen er ikke mindst egnet som en gave til de faste beboere, men er også i høj grad egnet til, at turisterne tager den med hjem som et minde om en dejlig dansk egn.

De røde faner i Nakskov

»Under de røde faner« er en stor og smuk bog, som udsendtes i anledning af Arbejdernes Fællesorganisations 100 års jubilæum, som det begyndte i Nakskov i 1891, men senere blev området ændret til Vestlolland.

Festskriftet er lavet af to, der havde stærk tilknytning til Ny Dag, nemlig redaktør Carl Emil Hansen og forretningsfører Egon Christiansen.

De har selv levet med i noget af fællesorganisationens historie og har foretaget et godt udvalg, der belyser historien og dens begivenheder.

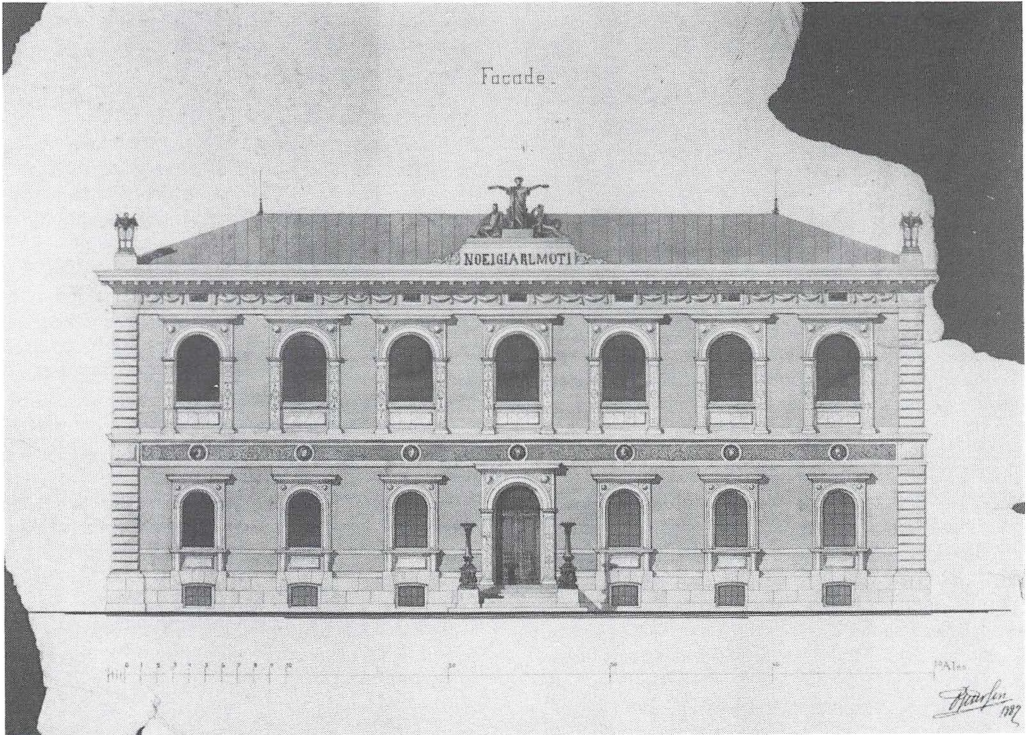
Et stort og godt billedudvalg er med til at understrege den interessante historie om, hvorledes fællesorganisationen rejste kampen for bedre kår til de dårligst stillede. Et samarbejde med Socialdemokratiet var med til at give resultater, og da partiet allerede i 1913 fik flertal i Nakskov byråd, gennemførtes flere forbedringer, som vakte opmærksomhed vidt omkring.

Forfatterne fremhæver, at et langt galleri af mænd og kvinder har præget udviklingen, ofte under svære forhold.

De har ønsket om, at den samlede arbejderbevægelseshistorie i Nakskov og på Vestlolland en dag må blive skrevet. Og det er en virkelig opgave at få løst.

Lolland-Falsters museer

Stiftsmuseet i et jubilæumsår

Lolland-Falsters Stiftsmuseums bygning på Jernbaneplassen i Maribo er opført i årene 1888-90 efter tegning af arkitekt Ove Petersen. Museet fejrede i efteråret 1990 100 års jubilæum for bygningens indvielse. (Tegning i LFS).

Årets hovedbegivenhed i 1990 var naturligvis Stiftsmuseets 100 års jubilæum, som fejredes på selve 100 års dagen for museets indvielse i den til formålet opførte museumsbygning. Det blev en flot jubilæumsdag med mange gæster og milde gavegivere forsamlet i det gamle hus.

Et par dage forinden holdtes »åbent hus« og officiel åbning af jubilæumsudstilling m.m., med

særlig invitation til museets støttekreds, Stiftsmuseets Venner. Dette arrangement markerede samtidig 50 års for støttekredsens oprettelse i 1940.

Også Stiftsmuseets Årsskrift så første gang dagens lys i 1940, og 1990 årgangen markerede i udvidet udstyr ligeledes museets jubilæum, med bl.a. en række bidrag om museets historie og virksomhed siden grundlæggelsen så tidligt som i

1879, hvor købmand Lauritz Schrøder skænkede sin private oldsags- og antikvitetsamling til Maribo kommune.

Museet var ligeledes oprindelig kommunalt ejet, og driftsforpligtelsen påhvilede alene kommunen. Allerede fra 1890 var der dog tillige tale om statstilskud og amtstilskud, og Stiftsmuseet organiseredes vedtægtsmæssigt som selvejende institution og samtidig en del af Danmarks samlede offentlige museumsvesen.

Dette forhold blev ligeledes bestyrket i jubilæumsåret ved fortsat forhandling mellem amtet og de ni lollandske kommuner om museets tilskudsgrundlag, der resulterede i indgåelse af en tilkudsaftale vedrørende Stiftsmuseets drift gældende fra og med 1990.

De kommunale tilskud til Stiftsmuseet ydes i henhold til tilkudsaftalen i forhold til kommunernes befolkningstal og i samme størrelsesorden som de beløb, der hidtil fra de lollandske kommuner er indgået i den fælles amtslige rådighedssum til museumsformål. Som i den hidtidige ordning er driftstilskuddet fra Maribo kommune, som museets hjemstedskommune, betydeligt højere end de øvrige kommuners tilskud.

PLANLÆGNING OG ARBEJDSLILRETTELÆGGELSE

1990 har været et travlt og virksomt år for museet med bred mangfoldighed i undersøgelses- og formidlingsarbejdet, og med mange faglige og administrative kontakter, som det vil kunne ses i beretningen, og derfor ikke yderligere skal kommenteres på dette sted.

Nævnes må det dog, at der atter i år i forbindelse med den nye kommunale valgperiode er sket udskiftning i museumsbestyrelsen, hvor Kjeld Grave (medlem siden 1983) og Bente Nielsen (siden 1979) er afløst af Kurt Kristiansen og Inge Rasmussen; og museets formand er for perioden tillige valgt som formand for Storstrøms amts Museumsråd.

Med henblik på museets arbejdstilrettelæggelse for de kommende år er i henhold til museumsloven og efter Statens Museumsnævns anvisning udarbejdet langtidspan for perioden 1991-94 med udgangspunkt i tidligere års arbejds- og perspektivplanlægning.

I forbindelse med museets jubilæum præsenteredes desuden ønsket om en fremtidig udvidelse af Frilandsmuseet med opførelse af en ny udstillingshal til permanent udstilling af sukkerroedyrkningens og sukkerfabrikationens historie og emner i tilknytning hertil.

Tidshorizonten for etableringen er 1997, hvor sukkerroedyrkingen og sukkerindustrien kan fejre 125 års jubilæum for den tidligste start i 1872.

Planlægningen og projekteringen af den nye museumsafdeling og tilvejebringelsen af den nødvendige eksterne anlægsfinansiering vil være et spændende element i den kommende planperiode. Maribo kommune har beredvilligt stillet det ønskede areal til rådighed for museumsudvidelsen, ligesom kommunen i jubilæumsåret ved vej-omlægning har forbedret tilkørselsforholdene til Frilandsmuseumsområdet.

I FOLKEOPLYSNINGENS TJENESTE

Stiftsmuseet er med sine 100 år selv en del af den historiske og kulturhistoriske udvikling, og museumsbygningen er en af de ældste i landet, som endnu i dag er ramme om den funktion, som huset blev opført til i 1890.

Nutidens 90'ere vil bringe nye vilkår for Stiftsmuseets virksomhed og drift, sådan som fremtiden tegner sig. Men grundlæggende vil ansvaret for bevaringen af de righoldige samlinger, der er tilvejebragt gennem mere end 100 år, være blandt hovedformålene; og museet skal fortsat i samarbejde med befolkningen og det offentlige virke for sikringen af kulturarven og belyse tilstande og forandringer inden for kulturhistorien fra oldtiden til i dag. Og museet skal fortsat aktivt virke i folkeoplysningens og videnskabens tjeneste.

STØRRE ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER OG UDGRAVNINGER

I februar foretoges prøvegravning på den overpløjede *langdyse ved Landbogård vest for Frejlev, Nysted kommune*, som bliver berørt af det store, kommunale kloakeringsprojekt. Anlægget viste sig totalt sløffet; de store sten er vipet ned i dybe nedgravninger langs højens kant. Anlægget har ligget parallelt med den fredede langdyse på den anden side af vejen, og vejanlægget ligger i dag hen over hovedparten af det areal, langdyssen har dækket. Nysted kommune bekostede maskinkraft og kørselsudgifter.

7.-23. maj udgravning i samarbejde med Nationalmuseet afd. I på *Søbjerg, Tillitse, Rudbjerg kommune*, hvor der er levn af boplads fra den sene istid (jægerstenalder).

6.-27. juni udgravning på *Hotel du Nord-grunden i Sakskøbing*, hvor nybyggeri vil ødelægge levn af den *middelalderlige bebyggelse*. Stud. mag. Jakob Tue Christensen stod for arbejdet, som foregik med tilskud fra Rigsantikvaren (25.000

kr.), mens byherren stillede maskinkraft vederlagsfrit til rådighed.

25.-29. juni undersøgtes og registreredes halvdelen af en *stenkiste under vejen i Frejlev, Nysted kommune*, som skal fjernes p.gr. af kloakeringsprojektet. Stud. mag. Lise Holm stod for arbejdet. Nysted kommune refunderede omkostningerne.

I januar kvartal har været afholdt møder og besigtigelser ved *Refshale, Maribo kommune* som indledning til et tværfagligt og -institutionelt samarbejde omkring det middelalderlige miljø: kirkegård, borg, formodet ladegård og bro/sejlspering? samt landsby. Det er Århus Universitet/Moesgård, Nationalmuseet, Odense Universitet, Næstved museum samt Lolland-Falsters Stiftsmuseum, der er gået sammen om opgaven.

27. aug.-7. sept. Feltarbejde i det tværinstitutionelle *Refshale-projekt*. Udgravning af den middelalderlige kirkegård og eftersøgning af levn fra den samtidige bosættelse. Grænsen for kirkegården indkredset bl.a. ved, at der mod vest og nord påvistes den grøft, som har dannet kirkegårdens grænse. En anden grøft fortsatte udenfor kirkegården; måske levn af skelgrøft omkring et bebygget areal? I søgegrøfterne længst mod vest påvistes spor af bosættelse fra middelalder og som forventet også fra senere perioder.

20.-28. nov. fortsattes på arealet under *Qvades Pakhus* den udgravning efter det tidlige *Sakskøbing*, som tidligere på året foregik på naboarealet: Hotel du Nord-grunden. Jakob Tue Christensen varetog arbejdet med Susanne Kristensen som medhjælp foruden hjælp fra museumsværkstedet. Rigsantikvaren refunderede hovedparten af de udgifter, feltarbejdet medførte. Kommunen stillede skurvogn til rådighed.

13.-21. oktober udgravning på *Sølbjerg, Rudbjerg kommune*, i samarbejde med Nationalmuseet og Folkeuniversiteterne på Vestlolland og i København (undersøvnings-gravning) efter bopladslevn fra den sene istids rensdyrjægere. Kommunen stillede skurvogn til rådighed.

Danefæ

Metaldektefund fra *Horslunde, Ravnsborg kommune* er indsendt til Nationalmuseet til danefæ-vurdering. – Mønterne, der er fundet ved udgravningen af jordlagene fra middelalder- og renaissance på *Hotel du Nord-grunden i Sakskøbing*, er danefæ. 26. nov. indleveret til museet I fuglefibula fra yngre jernalder, fundet i *Halsted, Højreby kommune*.

Nyere tid

I maj fremkom i forbindelse med vejanlæg ved jernbanen i Maribo fundamentet af Nørre Mølle, en hollandsk mølle, der brændte 1881. Fundet besigtiget.

Mindre besigtigelser endvidere foretaget i forbindelse med gaver til samlingen. Desuden er inden for nyere tid foretaget undersøgelser med henblik på museets publikationer.

Med henblik på Stiftsmuseets jubilæum er der fortsat arbejdet med arkivundersøgelser i Rigsarkivet, Kulturministeriet, Statens Museum for Kunst, Maribo kommune og Knuthenborg gods-kontor, foruden museets egne arkivalier. Desuden er der fra samtidige lokale aviser fremdraget meget væsentligt materiale til belysning af museets allertidligste historie fra grundlæggelsen i 1879 frem til den selvejende institutions dannelse 1884, og det er lykkedes fuldstændig at klarlægge indkomstårene fra museets store tilvækst af genstande indtil år 1900.

Fotoregistrering af polakkaserne v. Krenkerup 3. juli, da kasernen skal nedrives.

Rapport udarbejdet om behov for reparation og nytækning af Frilandsmuseets stråtage.

Endvidere er oplysninger fremskaffet til det registreringsarbejde, som Skov- og Naturstyrelsen foretager af fysiske levn i landskabet fra 2. Verdenskrig, om den tyske radarstation nord for *Horslunde, Ravnsborg kommune*.

Fysisk planlægning m.v.

Lokalplaner: I forbindelse med *Maribo kommunes* lokalplan forslag 50, vedr. golfbane-anlægget, er der forhandlet for at sikre de stenalderboplads, som er på arealet og for at afklare, hvordan de levn af middelalderlig bosættelse (Refshale-landsbyen), som formentlig er på stedet, undgår ødelæggelse.

Lokalplaner vedr. *Nakskov by*, som berører arkæologiske interesser vedr. den middelalderlige bebyggelse er p. gr. af ressourcemæssige forhold på museet sendt til Nationalmuseet til videre foranstaltning.

Enkeltanlæg: Ved etablering af vindmølle i *Blanshave, Nysted kommune*, er søgt foretaget arkæologisk undersøgelse, da fund, der vidner om tilstedeværelse af en boplads fra sen bondestenalder, tidligere er gjort på stedet. – I forbindelse med etablering af en SEAS-elstation ved *Stokke-marke, Maribo kommune*, er varetaget de bevarelsesinteresser, som fund af brandgrave fra jernalder i området kræver.

SAMLINGERNE

Oldsager som jubilæumsgave. 1) I anledning af museets 100 års jubilæum den 29.10.91 indkom 2 middelalderlige mønter, fundet i jordbunkerne med overjord fra *Krogsbølle kirketomt, Nakskov kommune*, efter udgravningens afslutning. – 2) Fra Vendsyssel historiske Museum, Hjørring, kom en stor samling flintoldsager (jægerstenalder) tilbage, som Kustode Olsen i 1907 på bestilling fra det nordjyske museum udgravede på bopladsen i *Godsted Mose*.

Oldsager modtaget

Efter forespørgsel fra Vikingskibshallen er det accepteret at modtage en udhulet stammebåd (ege), som for flere år siden opfiskedes nordøst for Femø og bragtes til fiskernes hjemhavn: Vordingborg. Den er nu konserveret i Brede. Men ingen af de museer, der har specialsamlinger, hvor den fagligt hører hjemme, har plads til at huse den.

Af nyindkomne gaver til samlingerne må herudover navnlig fremhæves to meget fint bevarede dukkesøstre med komplet garderobe syet 1845; de stammer fra Nakskov.

Dr. phil. Ole Widding har overladt museet sine omfattende forarbejder og arkivudskrifter vedr. lollandske 1600-tals matrikler og udskiftningen, bl.a. fra hans disputats: *Markfællesskab og Landskifte. Studier over lollandske markbøger 1681 og 1682*; Kbh. 1949.

12. marts har museumsinspektør J. L. Østergaard Christensen, Holbæk Museum, som en af SMN's udpegede faglige revisorer, foretaget faglig samlingsrevision på Stiftsmuseet. I forbindelse hermed er der udarbejdet oversigt over museets registreringssystemer gennem årene.

Erik Poulsen har påbegyndt undersøgelse af museets genopdagede, usædvanlige samlinger af afstøbninger af antikke ægyptiske, græske og romerske seglsten (gemmer), hvoraf den største samling kom til museet allerede i 1884.

Udstillinger og besøg

Formidlingen har omfattet en række udstillinger på museet, men også andre steder udenfor museet.

En række arrangementer har der også været.

Museets samlede besøgstal har i 1990 været 23.930 (1989: 24.644), hvoraf 15.853 (1989: 16.588) på Frilandsmuseet. Af det samlede besøgstal har 64 skoler og børneinstitutioner (1.395 børn) besøgt Stiftsmuseet, og 92 skoler og børneinstitutioner (2.068 børn) Frilandsmuseet.

Der er ikke tal for hvor mange besøgende, der har set udstillingerne uden for museet.

Museets medarbejdere har i 1990 medvirket ved et halvt hundrede foredrag, omvisninger og kurser, foruden medvirken i radio og TV. I foredragsarrangementerne m.m. har tilsammen deltaget 1.447.

Museets egne udgivelser

Stiftsmuseets jubilæumsårsskrift 1990, med forord af museets formand Bent Normann Olsen. Heri: Thomas W. Lassen: 90'ernes museum og tiden derfor. Karen Løkkegaard Poulsen: Arkæologi på Lolland-Falster – i tre og et halvt århundrede. Ove H. Nielsen: Til oplysning for folket og til gavn for videnskaben.

Heri desuden artikelindeks 1940-1989 til museets årsskrifter, i anledning af 50-året for oprettelsen af Stiftsmuseets støttekreds og udsendelse af det første årsskrift i 1940.

Medarbejderne har udarbejdet en række publikationer, som er bragt forskellige steder.

ADMINISTRATION OG ØKONOMI

Bestyrelsen har som oplæg til ny forhandling mellem amtet og de ni lollandske kommuner indgående drøftet museets tilskudsforhold og driftsniveau; og muligheden for indgåelse af samarbejdsaftale i henhold til museumsloven, mellem kommunerne og amtet, er ligeledes blevet behandlet på baggrund af foretaget økonomiberegning. For 1990 er fra lollandskommunerne foretaget direkte indbetaling til Stiftsmuseet af de midler, som hidtil fra de enkelte kommuner er tilgået den fællesamtslige rådighedssum til museumsformål.

3. sept. afholdtes fælleskommunalt møde på LFS, hvor det blev vedtaget at indgå tilkudsaf-tale for Stiftsmuseets drift. Aftalens ordlyd behandlet og udsendt af amtets UK-forvaltning til kommunernes godkendelse, med virkning fra 1.1.1990.

Foruden de offentlige driftstilskud til museet er i årets løb modtaget fondstilskud til løsning af særlige opgaver og desuden gaver i forbindelse med museets jubilæum.

BESTYRELSEN

Bestyrelsen har for valgperioden 1. april 1990 - 31. marts 1994 konstitueret sig med Bent Normann Olsen som formand og Kurt Kristiansen som næstformand. Bent Normann Olsen er endvidere blevet valgt som formand for Amtsmuseumsrådet for valgperioden.

Det er blevet besluttet at indføre medarbejderrepræsentation ved bestyrelsens møder med en repræsentant for det arkæologiske fagområde og

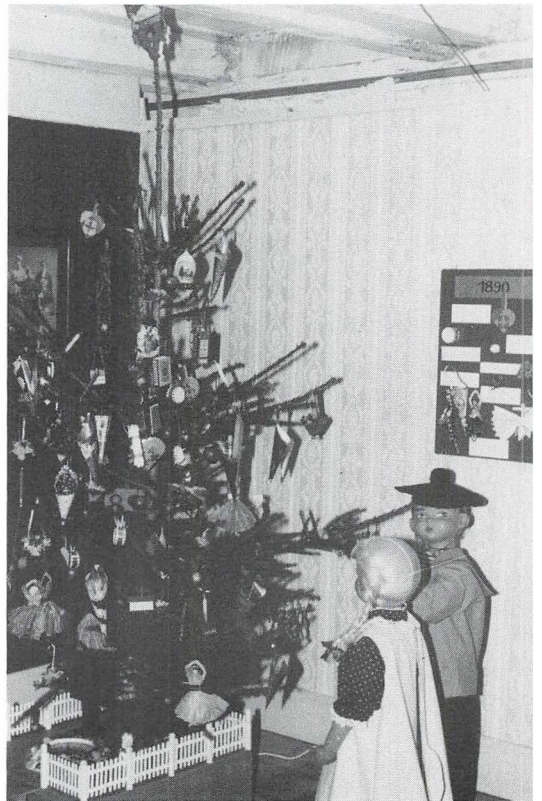
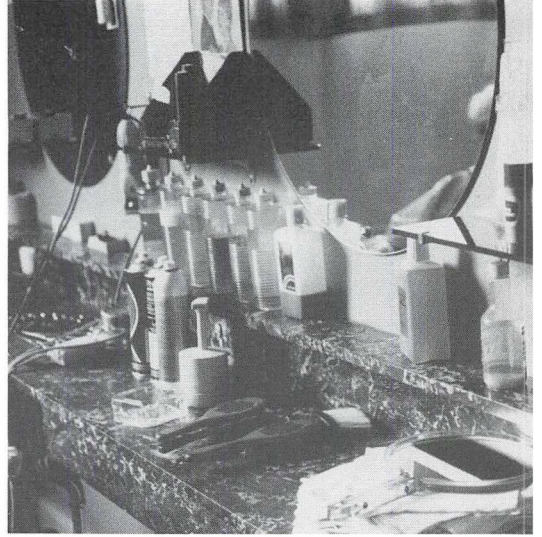
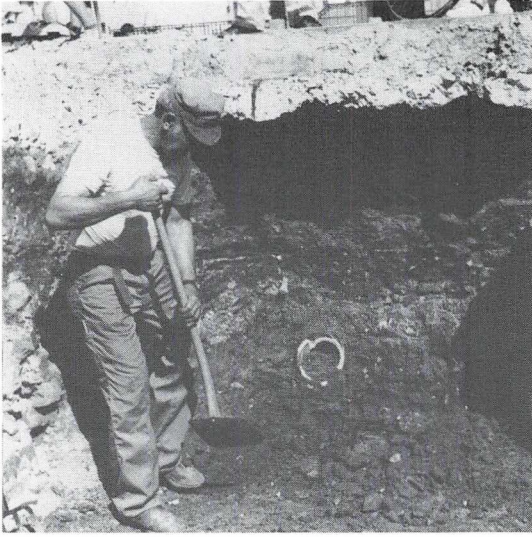

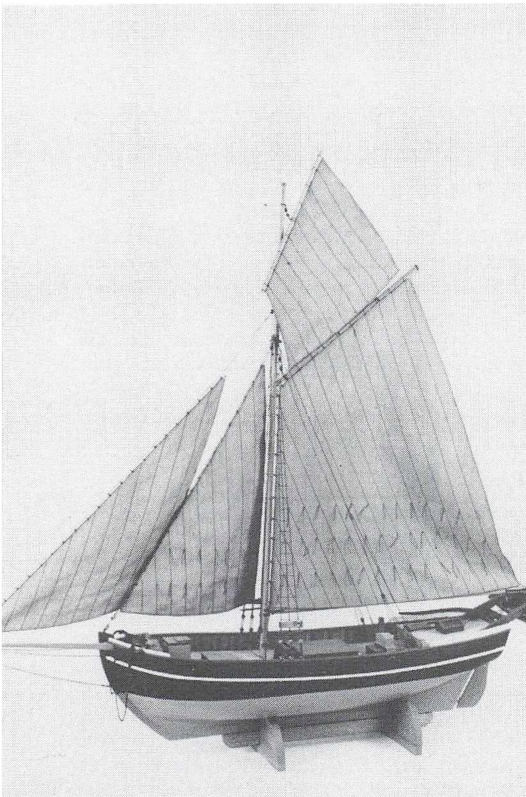
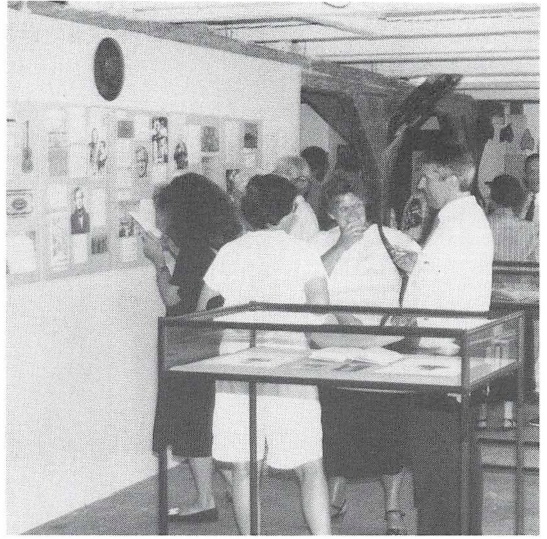
Ved gave fra Sparekassen Lollands Gavefond kunne et gammelt ønske opfyldes i juliæumsåret, nemlig udendørs belysning på Stiftsmuseets hovedtrappe. Samtidig opsattes gelænder på trappen. (Foto: LFS).

en repræsentant valgt af og blandt museets øvrige faste personale. Medarbejderepræsentanterne deltagere uden stemmeret. Karen Løkkegaard Poulsen repræsenterer det arkæologiske fagområde, og

Ove H. Nielsen er udpeget for en 2-årig periode. Museets leder kan ikke være medlem af bestyrelsen, men fungerer som dennes sekretær.

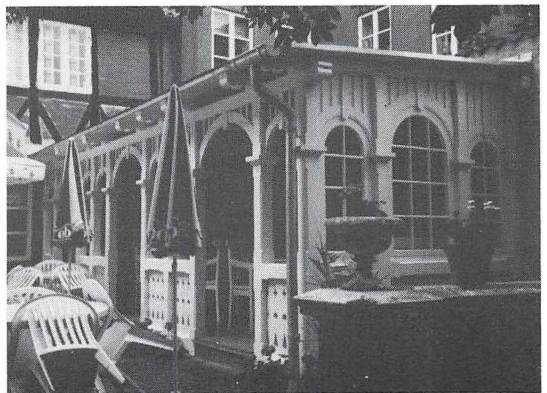
Thomas Lassen

Årets gang på Falsters Minder i billeder

1. Fra middelalder-udgravning på Torvet i Nykøbing sommeren 1990.
2. Detalje fra frisørmester Arthur Petersens barber- og frisørforretning, Torvet 6, Stubbekøbing.
3. Andreas Larsen, Nørre Alslev, binder en bikube af halm.
4. Juletræet fra 1890 fra særudstillingen »Juletræet med sin pynt ...«.
5. Kjeld Snedker demonstrerer gammeldags høstmetode med mejered.
6. Fra særudstillingen om komponisten Niels W. Gade arrangeret i samarbejde med Nykøbing Musikfestival.
7. Blandt årets gaver: Model af E. C. Benzons pakjetjagt »Castor«, søsat i Nykøbing i 1867.
8. Den netop rekonstruerede loggia i museets gårdhave (foto udlånt fra Fritids Nyt).

Mange aktiviteter på Falsters Minder

Generelt bærer 1990 præg af at være året efter Nykøbings byjubelæum – efter et formidlingsmæssigt »fedt« år må nødvendigvis komme et magert til indhentning af forsømte og udsatte gøremål.

ERHVERVELSER

Med enkelte undtagelser er erhvervelser til samlingen modtaget som gaver. Her skal blot fremhæves følgende:

En modelbygger på Fyn har skænket sin model af pakjetjagten »Castor«, bygget på Benzons skibsbyggeri i 1867. En bikube af halmløb er fremstillet af Andreas Larsen, Nordfalsters Plejehjem. Arbejdet er fotograferet undervejs og det færdige produkt skænket til museet.

En 1200-tals spore er som danefæ fundet i en kælder til ejendommen Frisegade 41 ved piloteringsarbejde.

Mundgige eller jødeharpe fundet på middelalderlig boplads nær Moseby.

Celt fra bronzealderen fundet ved Torrig mose.

UNDERSØGELSER OG FORSKNING

I januar måned gennemførte museet en større arkæologisk undersøgelse i forbindelse med bygningen af et rensningsanlæg og etableringen af en transformatorstation ved Lymose skov på Nordfalster. Ved undersøgelsen fandtes bopladsrester fra sten-, bronze- og jernalder.

Endvidere er der foretaget to undersøgelser af overpløjede høje, dels ved Halskov Vænge, dels ved godset Fuglsang. I begge tilfælde var der tale om stærkt nedpløjede gravanlæg.

Midt på sommeren gennemførtes i samarbejde med Folkeuniversitetet i København og Skørringe gods (der velvilligt stillede arealerne gratis til rådighed) en større efterundersøgelse på en boplads fra yngre stenalder, beliggende ved Hulsø.

I maj-juni måned udførtes i samarbejde med Skibshistorisk Laboratorium, Roskilde, udgravningen af det middelalderlige handelsskib, som to år tidligere var blevet fundet i en afvandingskanal i Bøtø Nor. Der er tale om et skibshistorisk nøglefund, som er usædvanligt velbevaret. Efter endt udgravning blev skibsdelen kørt til konservering i Brede.

I september måned blev der i forbindelse med opgravningen til fundament og tekniske installationer til Egon Fischers springvand på Nykøbing Torv mulighed for at undersøge middelalderlige bylag (1000-1100 tallet), samt at frilægge dele af en 1300-tals munkestensbygning, måske Nykøbings middelalderlige rådhus.

Nyere tid

En prøveregistering af bevaringsværdige gravminder på Gundslev kirkegård i 1990 blev indledningen til det omfattende registreringsarbejde inden for Falsters østre og vestre provsti, som skal udføres inden for de kommende 12-15 år.

Foranlediget af lukningen af Stubbekøbings ældste barber- og frisørforretning, Torvet 6, ved frisørmester Arthur Petersen, er interiøret blevet fotograferet og ejeren interviewet på video.

Ligeledes på video blev Kjeld Snedkers demonstration af høstning med henholdsvis mejered og mejetøj forevigt.

Gravkapel med fund under gulv i Nørre Vedby kirke er besigtiget og fotograferet i samarbejde med Nationalmuseets 2. afdeling.

Der er foretaget en fotoregistrering af den omfattende retrospektive udstilling på Centralbiblioteket af den lokale kunstner Charli Gardes arbejder.

En mere systematisk indsamling af julestads samt oplysning om lokale juletraditioner er iværksat.

FORMIDLING

Særudstillinger i Staldsgårdsporten

Den 2. juli præsenteredes en mindre udstilling om Ole Rømer med de tre lokalt fremstillede planetmaskiner som absolut centrum. Maskinerne, fremstillet af Søren Andersen, Virket, var udlånt fra Ole Rømers Museum. Udstillingen lukkede den 29. juli og blev den 1. august afløst af en særudstilling om komponisten Niels W. Gade bl.a. med udlån fra Gade-familien samt Musikhistorisk Museum – fremstillet af Nykøbing Musikfestival ved Mogens Friis. Denne udstilling kunne ses til den 19. august.

Museets besøgstal i 1990

	Voksne	Børn	Skoler	Selsk.	Ialt
Den permanente udstilling	4.237	1.343	899	398	6.877
Staldgårdsporten	1.345	305	65	132	1.847
Vandtårnet, byhist. udstilling					5.611
Ialt	5.582	1.648	964	530	14.335

Den 22. september kunne Maribo Amts Husflidsforening fejre 100 års jubilæum. I denne anledning arrangerede foreningen udstillingen »Husflid gennem 100 år« i perioden 4.-30. september.

Den 30. november åbnedes juleudstillingen »Juletræet med sin pynt ...«, en kavalkade over juletræets historie fra midten af forrige århundrede til 1950'erne. Udstillingen var lånt fra Langelands Museum og kunne ses til 6.1.1991. I tilknytning hertil var der juleklip for børn i alle aldre to dage i december.

Der er gennemført en del udstillinger og arrangementer også udenfor museet.

På museet er der foretaget rundvisninger, og i Nykøbing har der været byvandring.

Museets medarbejdere har holdt mange foredrag, og en række publikationer er foretaget.

BYGNINGER OG UDENDØRSAREALER

Slotsgade/Rosenvænget

I begyndelsen af året afsluttedes det omfattende reparationsarbejde af tag og tagkonstruktion på Staldgårdsporten og Fiskerhuset udført i samarbejde med Hjortebjerg Produktionshøjskole under tilsyn af arkitekt Søren Lundqvist.

Efter udløb af lejemål den 1.2.1990 overtog museet Den kgl. Kuskestald.

Som led i arbejdet med at udrede bygningens historie – også med henblik på en fremtidig restaurering – er der ved Søren Lundqvist og Asger Bonde gennemført en mindre gulv- og vægafdækning. Sidstnævnte dokumenterede, at bygningen har fungeret som stald, da der var rester af spiltøve i murværket.

Langgade/Færgestræde

Den 2. juli blev den af Søren Lundqvist rekonstruerede Loggia i museets gårdhave indviet.

Den 2. november markerede restauratør Lise Ubbesen ved en reception overtagelsen af lejemålet af Czarens Hus efter Lise Pajor.

Frisegade 43

Som led i etableringen af fysiske rammer for museumsværkstedet er der lagt nyt bræddegulv på 1. sal samt på loft. Bygningen er blevet kalket.

Frisegade 45

Under forberedelserne til udflytning af det egnshistoriske arkiv til bygningen i Frisegade konstateredes et omfattende angreb af hussvamp. Ved ekspertbistand bekæmpedes angrebet, og de omfattende skader blev udbedret.

En stor del af reparationsarbejderne samt almindelig vedligeholdelse er udført af museumsforvaltningen delvis assisteret af henvist arbejdskraft.

PERSONALE

Opretholdelsen af det nuværende aktivitetsniveau – herunder også udførelsen af basale arbejdsprocesser – er i vid udstrækning afhængig af kommunernes oprettelse af jobtilbud og tilbud om anden arbejdsprøvning på Falsters Minder.

Siden nedlæggelsen af det amtskommunale beskæftigelsesprojekt »Museumsværkstedet« har det kun i begrænset omfang været muligt at bemane dette med henvist arbejdskraft på grund af den manglende bevilling til en værkstedsleder.

Falsters Minder har fortsat stor glæde af samarbejdet med den frivillige gruppe, der er tilknyttet institutionen. Senest er den faste arbejdsgruppe suppleret med Gösta Jonasson, Kraghave.

Ved udgangen af 1990 udløb Amtsmuseumsrådets finansiering af en halvdags museumsformidler. Ordningen var inden da evalueret og retningslinjerne taget op til revision med henblik på en foreløbig 2-årig forlængelse af ordningen.

Liselotte Mygh

Store samlinger af traktorer og motorer

Lolland-Falsters Traktor- og Motormuseum, Nørregade 17 B, 4863 Eskilstrup, der er en selvejende institution, blev oprettet i december 1984. Museet har til huse i en bygning fra 1918, som før har været anvendt som frørenseri.

Samlingen består i dag af ca. 120 traktorer og 40 stationære motorer, hvoraf ca. 90 traktorer og samtlige motorer er udstillet på museet.

Bestyrelsen består af repræsentanter fra amt, kommune, organisationer og museer samt støtteforeninger, ialt 10 personer.

Åbningstiderne går fra midten af maj og til udgangen af august samt i skolernes efterårsferie.

Besøgstallet har ligget nogenlunde konstant på ca. 5.000 betalende gæster om året.

Museet beskriver en spændende epoke i landbrugets tekniske udvikling i 1900-tallet, som vi er meget glade for at vise vore gæster både fra ind- og udland.

Folmer Jensen

Mange aktiviteter på Reventlow-museet

Reventlow-museet kunne i 1990 fejre sit 50-års jubilæum, og det kom sammen med store ydre istandsættelser til at præge årets arbejde. For første gang blev det forsøgt at arrangere særudstillinger, selv om huset ikke er indrettet til det. Det drejede sig dels om en plancheudstilling om Charlotte Dorothea Biehl, lånt fra Kunstakademiets bibliotek, og dels om en række portrætter af medlemmer af Reventlow-familien, som museet desværre ikke selv ejer billeder af. Den nuværende ejer af Brahetrolleborg stillede dem velvilligt til rådighed for en ophængning i Pederstrups hasesal, hvor mu-

seets egne familieportrætter i forvejen hænger. Sydsjællands Museum var så venlige at låne spanske vægge til ophængningen.

Selve højtideligholdelsen af jubilæet var henlagt til 23. juni, hvor der var indbudt en række gæster til at overvære en forelæsning af lektor Claus Bjørn: »Familieliv på Lolland«, der tog udgangspunkt i et afsnit fra hans kommende bog om Reventlow'erne. Herefter var museet vært ved et mindre traktement.

Udendørs blev første etape af parkens renovering gjort færdig, og der blev opstillet borde, bænke og affaldsstativer. Disse var en gave fra Ravnsborg kommune, hvis produktionsskole stod for fremstillingen. Hermed var det udendørs arbejde dog ikke til ende. Hovedbygningen trængte til kalk og maling, ligesom trappen og en del af gesimsen på gavlen over døren måtte repareres.

Iskælderens i parken måtte også have en omgang. Den var efter ændringerne i parken blevet meget mere synlig. Buen over indgangen, der længe har været delvist nedstyrtet, blev igen opbygget, og åbningen blev forsynet med et jerngitter i stedet for et par påsømmede brædder.

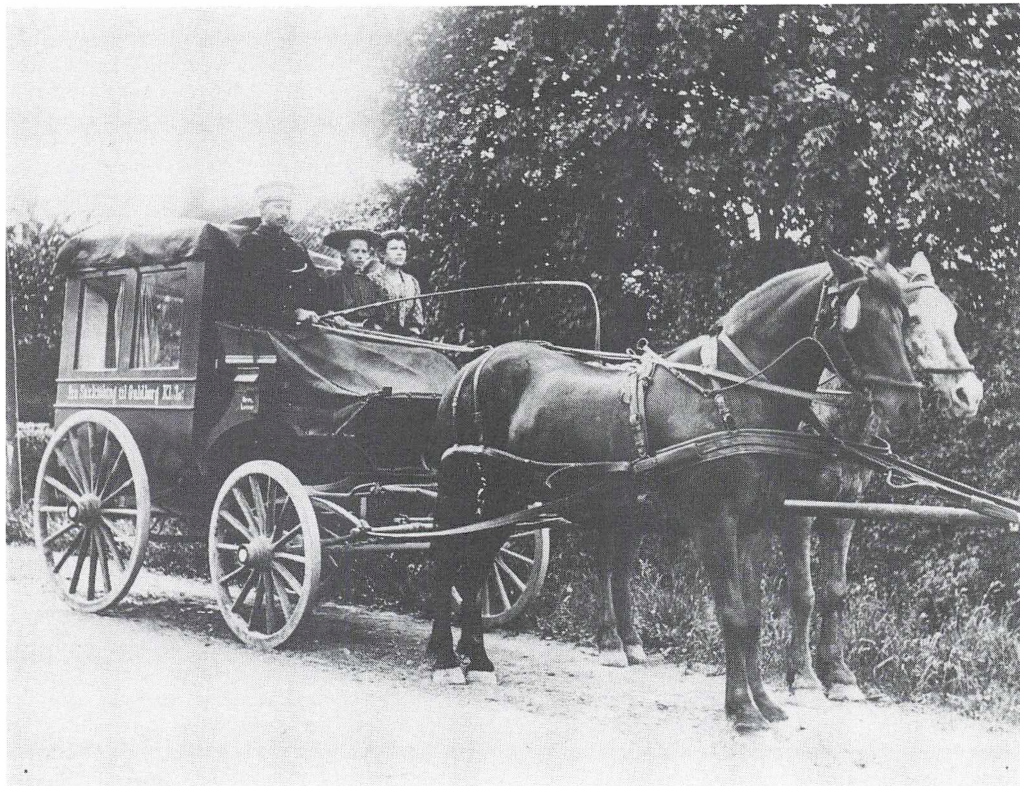
Alt i alt et dyrt år, hvad vedligehold angår, men det har pyntet!

Samarbejdet med andre museer har i 90 givet sig udslag i deltagelsen i det forberedende arbejde med et stort projekt for alle amtets museer med titlen »Det indre landnam«. Endvidere har museets portræt af Caroline Schimmelman, malet af Stefano Torelli, været udlånt til Kunstindustrimuseets udstilling »Blomster fra sans og samling.«

For at lokke flere udenlandske gæster til, er der udarbejdet en folder med introduktion til museet på dansk og tysk. De er til uddeling på turistkontorer etc.

Johannes Nørgaard Petersen

Lolland-Falsters lokalhistoriske arkiver

*Postvognen til Guldborg ca. 1900.
(Saksøbing lokalhistoriske Arkiv).*

Udstillingssucces i Saksøbing Lokalhistorisk Arkiv, Saksøbing

I ugen 13.-18. maj blev der afholdt en kulturuge i Saksøbing med titlen »Saksøbing år 1900«. Arrangementet var blevet til på initiativ af Saksøbing skole i samarbejde med Kulturelt udvalg, Handelsstandsforeningen, Lokalhistorisk Forening og Lokalhistorisk Arkiv.

I arrangementet indgik en udstilling i den tidligere sparekassebygning på torvet, hvor det kunne ses, hvordan byen så ud for knap 100 år siden.

Arkivet var storleverandør med billedet og andet materiale til udstillingen, bl.a. bidrog man med et stort indslag om værtshuse – beværtninger – gæstgivere og hoteller i Saksøbing i årene 1870-1970, hvor der omkring år 1900 fandtes 22 værtshuse i Saksøbing.

Udstillingen blev en stor succes, den blev forlænget et par gange takket være økonomisk støtte fra kulturelt udvalg med udgifterne til leje af lokalet. Udstillingen foregik således fra den 13. maj til 28. august 1991 og blev besøgt af ca. 3.000 men-

nesker. Det daglige arbejde, som kustode i udstillingens åbningstid, blev varetaget af mange frivillige medarbejdere.

Arbejdet med at finde materiale frem til udstillingen og senere med at få det på plads igen har taget en stor del af arkivmedarbejdernes tid, men der er også blevet tid til at passe det daglige arbejde med arkivering samt registrering af billeder m.m., takket være en stab af flittige medarbejdere.

Den 28. oktober 1991 arrangeredes i samarbejde med skolebibliotekerne, arkivet og amtscentralen i Maribo en temadag for skolernes historielærere med titlen »Lokalhistorien i undervisningen«. Formålet med temadagen er at give deltagerne mulighed for i højere grad at inddrage den lokale historie i folkeskolens undervisning.

Arkivet, der har til huse i velindrettede lokaler på »Saxenhus«, Juniorsgade 35 har åbent hver torsdag fra kl. 15-18, den første torsdag i hver måned er der åbent kl. 15-20. *Erik Larsen*

Tysk besøg i Nørre Alslev

Arkivet og støtteforeningen afholdt i år fælles årsmøde i Vaalse gamle skole. Det viste sig at være en god form, der bør danne skole for fremtiden, idet man på den vis understreger den fælles samhörighed i at arbejde for lokalhistorisk arkiv.

Årsskriftet, som jeg har grundlagt og arbejdet med i 12 år, synes jeg trænger til en ansigtsløftning, hvorfor jeg har valgt at finde en afløser. Det blev Erik Hansen, Nr. Vedby, der påtog sig opgaven, og det er jeg glad for, idet han med ildhu går ind for at tilføre den nødvendige fornyelse. Jeg beder den trofaste skribentkreds fortsætte med at tildele årsskriftet artikler.

I år var vort arkiv vært for arkiverne på Falster, et fællesmøde, der både inspirerer og indbringer lokalhistorisk materiale til stort set alle arkiver. Den form for samarbejde er opløftende og giver fornyede kræfter til det daglige arkivarbejde.

I landsbyregistreringen nåedes frem til Guldborg, og så vidt jeg har erfaret, gives der gode lokalhistoriske oplysninger, som er værdifulde for fremtiden.

Den 4. maj 1991 besøgte 16 historikere, arkivarer og museumsfolk i Mecklenburg under ledelse af Karl-Erik Frandsen, Københavns Universitet arkivet. Baggrunden skal søges i, at universitet har stærke bestræbelser i gang for at genoptage forbindelserne med kollegerne på den anden side af Østersøen efter de store omvæltninger her. Det har resulteret i, at Historisk Institut, Landbohistorisk Selskab, Sammenslutningen af Lokalhistoriske

Foreninger og Falsters Minder har arrangeret et seminar med tilhørende ekskursioner for omtalte gæster, der skulle have et indtryk af det folkelige og kulturhistoriske arbejde, og til det formål skønnedes Lokalhistorisk Arkiv for Nørre Alslev Kommune særdeles velegnet. Det var både en udfordring og en stor oplevelse at løse den opgave, og jeg håber, at tyskerne fik værdifulde indtryk med hjem i bagagen. Men den dag kom de store omvæltninger og forandringer fra verden, ind i vort lokalsamfund.

I anledningen af Vaalse Vigs 150-års jubilæum arrangerede lokalhistorisk arkiv en udstilling, som blev vist i Vigen på festdagene.

Arkivarbejdet går støt og roligt fremad, og det er en tilstand, som både ledelse og medarbejdere er tilfredse med. *Niels Frost*

Birket fik et rigtigt arkiv

Birket lokalhistoriske Arkiv blev for 3 år siden den fjerde afdeling af Ravnsborg lokalhistoriske Arkiv, med placeringer i henholdsvis Fejø og Femø og i Birket og Købelev.

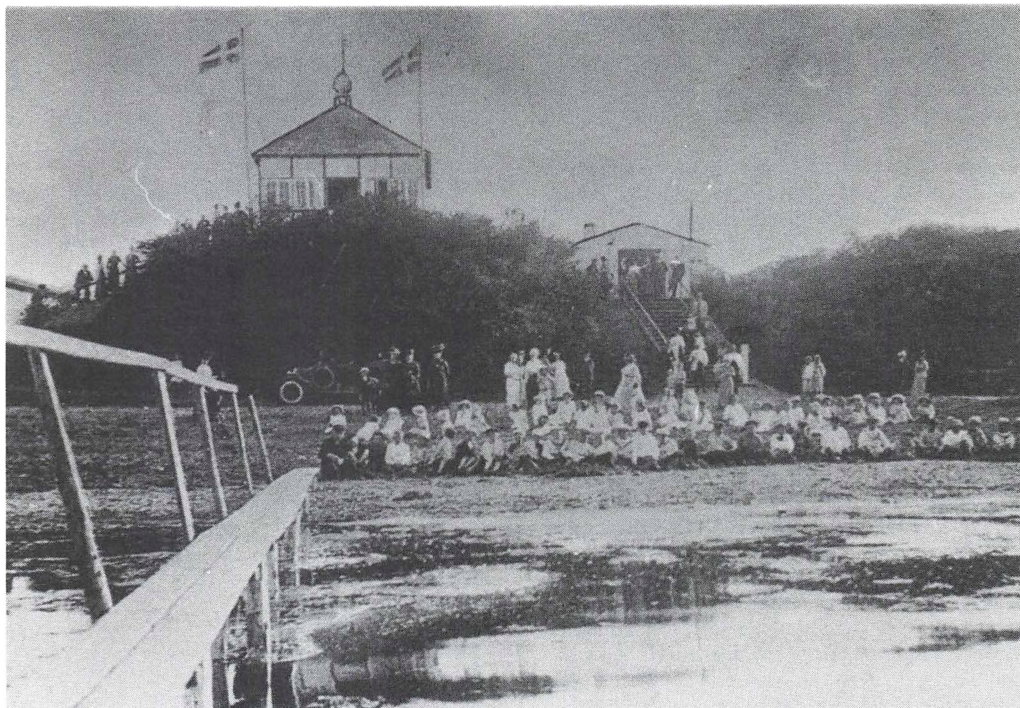
I marts 1991 fik Birket lokalhistoriske Arkiv til opgave at holde det fælles årsmøde. Ved dette var det museumsinspektør Johs. Nørgård Petersen fra Reventlowmuseet, der fortalte om Ravnsborg Slots storhedstid – den stærke borg, der aldrig blev indtaget, men ret hurtigt blev nedlagt. En beretning, der bragte nye oplysninger frem.

Tidligere på året havde vi besøg af naturformidler Svend Thorsen, der viste og fortalte om sit nye diasshow »Der er saa peent her paa Laaland« – der blev brugt en helt speciel fremvisningsteknik af billederne – det er i sandhed godt at blive mindet om, at vi har en fin natur – som der skal passes på.

Efterårets sæson blev indledt med en lokalhistorisk aften i Signe Stubbs Sognegård med udstilling af billeder m.m. Bjarne Lund Hansen viste sin lysbilledserie »Lolland set fra luften«, hvor vi fik set herregårde, byer og landskaber fra en helt ny vinkel. Denne såvel som årets to første aftener var spændende og velbesøgt.

I det hele taget vises mange lysbilleder på arkivet. Vi har selv en samling, men støttekredsens medlemmer medbringer ofte dias til fremvisning. Der er foreløbig registreret 500 billeder, og lige så mange dias – de fleste affotograferinger af lånte billeder.

Det lille arkiv er andet end foredrag og hyggeligt samvær.

Der var engang en pavillon i Ravnsby, og billedet viser, hvordan den så ud omkring 1918. Dansesalen lå til højre. (Birket lokalhistoriske Arkiv).

Det daglige arbejde skal passes, og samlingen er ved tage form. Arkivet får efterhånden mange henvendelser udefra, deraf en hel del telefonisk, og de fleste gange har der heldigvis hjælpes på en eller anden måde. Arkivet har fået kopier af de tilgængelige kirkebøger – det bevirker, at det føler, det er ved at blive et rigtigt arkiv.

Birket lokalhistoriske Arkiv ligger på skolebiblioteket og dækker Birket gamle sogn. Arkivet bliver bakket op af støttekredsen, som tæller 50 medlemmer. Alle er velkommen til at kikke indenfor, og der er åbent 2. og 4. tirsdag aften i måneden kl. 19-22 og tirsdag eftermiddag kl. 14-16 samt efter aftale, dog er der lukket i skoleferierne.

Edel Kristoffersen

Store samlinger i Rødby

Nu går arkivet ind i sit 20. år, men ikke uden problemer. De økonomiske midler giver knapt nok til

driften af arkivet, og hvad der derudover kan ønskes af initiativer, køb af microfilm m.v. kan der ikke blive penge til.

Arkivet har i årets løb haft lidt over 500 gæster og haft mere end 400 med på egnsture. Desuden er der modtaget mere end 4 hyldemeter arkivalier og omkring 800 fotos.

Udklipssamlingen er blevet forøget og ført ajour, og på billedarkivområdet er der sket en masse, idet der er lavet en fuldstændig topografisk opdeling. Portrætter er ordnet efter sogne og foreninger opdelt i alfabetisk orden efter foreningens navn på tværs af sognegrænser. Det samme gælder de emneopdelte billeder, og billedarkivet er således nemt at finde rundt i.

Tidligt i dette år erhvervede arkivet en komplet samling microfilm over kirkebøger fra alle sogne i Rødby kommune fra 1650-1819. Unibankens Rødby afdeling skænkede 2 læseapparater, og det var en stor gevinst for den videre slægtsforskning.

Selve registreringsarbejdet er udført, nu drejer det sig om at sætte tekst på projektet.

Et delprojekt i relation til ovenstående er langt fremme, og der er store forhåbninger om, at der skal blive en bog ud af det, når arkivet fejrer sit 20 års jubilæum 1. april 1992.

Dette delprojekt handler om byrådsmedlemmer fra 1966-1989 med relation til foreningsbaggrund, bosted, erhverv og politisk baggrund.

Der er i skrivende stund udarbejdet et katalog over erhvervsarkivalier, som dækker det indsamlede materiale for hele kommunen. Ligeledes er der udarbejdet et stikordsregister med artikelfortegnelse og navneforekomster i alle årbøgerne gennem 11 år.

Disse udgivelser er udarbejdet af Ib Holgersen, som er lokalhistorisk medarbejder.

Det store forskningsprojekt: »Hvad er et bestyrelsesmedlem« nærmer sig sin afslutning for første afdelings vedkommende.

Nye opgaver som f.eks.: »Hvem har ejet fjordjorden gennem tiderne?«, »Erhverv i Rødby gennem 100 år« er noget, der er i tankerne, og det vil sandsynligvis blive til noget.

Arkivet har i årets løb medvirket ved et guidekursus, der omhandlede lokalhistoriske, naturhistoriske og erhvervsmæssige interesser. Det blev fulgt af 13 deltagere, og flere af disse er allerede i gang med at guide forskellige ture.

Arkivet har et godt samarbejde med forskellige foreninger i Rødby, og det håber, at dette fremmes yderligere til gavn for begge parter.

Der er nye åbningstider: Mandag kl. 8-12, tirsdag kl. 14-18, Kirke Allé 1, 4970 Rødby, tlf. 54 60 15 31.

Hans Ivar Bentsen

Gode lokaler i Tingsted

Tingsted sogns lokalhistoriske Arkiv, Trættevejen 47, 4800 Nykøbing F. 150 medlemmer. Medlemskontingent 40 kr.

Arkivet er åbent for besøgende kl. 19.00-21.00 de 2 første mandage i hver måned året rundt.

Arkivet blev oprettet 1984 og havde lokaler på Tingsted Centralskole, indtil skolen selv skulle bruge lokalerne. Arkivet er pr. 1. juni 1991 flyttet til Tingsted gamle skole (med ovenstående adresse), hvor der er indrettet dejlige lokaler. 21. september holdt vi en velbesøgt reception med udstilling af billeder og video med foredrag.

Registrering og arkivering foretages af en frivillig arbejdsgruppe samt deltagere fra bestyrelsen.

Arkivet har tidligere afholdt kursus i at læse gotiske håndskrifter. I vinteren 1991-92 genopfri-

skes dette kursus under ledelse af Gøsta Jonassen, Kraghave.

Besøgende fra hele landet gør flittigt brug af arkivets kirkebøger, folketællingslister og gamle matrikelkort m.m., når de søger oplysninger om deres aner. Andre finder oplysninger til et emne, de studerer.

Ud over arbejdet i arkivet afholdes en årlig udflugt, ligeledes flere foredrag med god deltagelse. Her kan fremhæves foredrag i præstegården hvert efterår i samarbejde med pastor Ole Opstrup.

I november 1990 fortalte lektor Arne Munk om sin far digterpræsten Kaj Munk. Her var tilslutningen meget stor. 22. oktober taler Karl Erik Frandsen, Københavns Universitet, i præstegården om Dronning Sofie og Lolland-Falster, og her håber vi også på god tilslutning.

Laurits Hansen

Bestyrelsen:

Inger Strange, formand, tlf. 53 83 92 12

Birgitte Hansen, næstformand, tlf. 53 83 91 56

Poul Slente, kasserer, tlf. 53 83 93 06

Åse Andersen, sekretær, tlf. 54 85 67 83

Laurits Hansen, arkivleder, tlf. 53 83 90 03

Erindringer indsamles i Væggerløse

Væggerløse-arkivet har til huse i et stort, lyst lokale, indrettet til formålet i det i 1985 opførte bibliotek.

Til arkivet er knyttet en frivillig medarbejderstab på en halv snes personer, der hver mandag formiddag mødes til arbejde. Arbejdet består dels i registrering af indgåede arkivalier, dels i udklip fra aviser. Desuden foretager medarbejderne systematisk oversættelse til nydansk af de til arkivet indgåede breve og dokumenter, skrevet med gotisk skrift.

I forbindelse med en planlagt historisk kulegravning af de mindre bysamfund inden for sognet har arkivet fortsat indsamling af ældre beboeres nedskrevne erindringer, ligesom der på bånd er optaget en del mundtlige beretninger om livet i de små samfund i gamle dage.

I foråret havde arkivet besøg af historikere og museumsfolk fra Mecklenburg, der var på studietur til Falster, inviteret af Landbohistorisk Selskab og Museet Falsters Minder. De tyske gæster var overraskede over at se, hvorledes de lokalhistoriske arkiver i Danmark fungerer med næsten udelukkende frivillig og ulønnet arbejdskraft.

I forbindelse med indberetning af et nyt søgesystem, lavet efter de af SLA givne forskrifter, har arkivet i efteråret haft god hjælp fra en langtidsledig.

Væggerløse-arkivet er sammen med kommunens 2 andre arkiver i hhv. Idestrup og Gedser organiseret som en selvejende institution, »Sydfalsters Lokalhistoriske Arkiver« med fælles ledelse og fælles økonomi. Midlerne til drifterne tilvejebringes dels ved et årligt tilskud fra kommunen, dels gennem private pengegaver.

Arkiverne afholdt i marts deres årlige møde, hvortil der var offentlig adgang. Forstander Jørgen Geisler causerede over emnet »Hvad skal vi bruge de gamle til?« Han berettede herunder om de ældres rolle i familie og samfund gennem tiderne.

Væggerløse-arkivet har adresse: Stoubyvej 3, 4874 Væggerløse og har åbent for publikum den 2. tirsdag i hver måned fra kl. 17 til kl. 19.

Jacob Jersin

Billedsamling i Idestrup benyttes flittigt

Idestrup lokalhistoriske arkiv, der har til huse ved Idestrup bibliotek på Krogløvskolen, fungerer som hidtil med de samme 5 frivillige medarbejdere som fra starten.

Arkivet dækker Idestrup sogn og har fælles økonomi og styrelse med de 2 øvrige arkiver i Sydfalster kommune.

Åbningstiderne er 1. og 3. tirsdag i måneden kl. 18.30-20.00 og i vinterhalvåret 2. onsdag i måneden kl. 9.30-11.30.

Arkivets ret store billedmateriale blev flittigt benyttet, da der sidste efterår var besøg af en gruppe pensionister fra SEAS og det tidligere Falsters Højspændingsværk, og her var det især billeder fra Falsters Højspændingsværk, der interesserede. Arkivet er så heldig at have fotografier næsten fra dette værks begyndelse i 1912.

I den sidste tid har arkivet efter opfordring fra udgiveren af »Fritids Nyt« arbejdet på en beskrivelse af en landsby og har valgt Sdr. Ørslev under titlen »Fra udvikling til afvikling«. Det ventes, at denne beskrivelse kommer i »Fritids Nyt« i løbet af kort tid.

Fra Kurt Jacobsen har arkivet modtaget et meget udførlig beretning om Tveden, som er et lille område mellem Sdr. Ørslev og Orupgård, og som består af nogle få små landejendomme, der er udstykket fra Orupgård. Kurt Jacobsen er født der og har således haft de bedste betingelser for at skrive om det.

Erna Nielsen

Ravnsborg lokalhistoriske arkiv

Købelev kulturcenter, Provstegårdsvej 26, 4900 Nakskov.

Åbningstider: 1. og 3. mandag i hver måned fra kl. 19-21 eller efter aftale.

Arkivleder: Annelise Andersen, Provstegårdsvej 30, 4900 Nakskov, tlf. 53 93 22 12.

Arkivet kører med en permanent udstilling.

Annelise Andersen

Lokalhistorisk Arkiv for Maribo kommune

Arkivet har i dette år 1991 for første gang skiftet formand. Verner Hansen, som var med til at stifte Maribo kommunes Arkiv, syntes, at der nu skulle nye og yngre kræfter til, selv om han fortsat er meget interesseret i lokalhistorien. Vi vil gennem denne artikel sige Verner Hansen mange tak for alle de år, hvor han var med til at sætte sit præg på arkivet.

Arkivets nye formand blev sognepræst Peder Kistrup, som har været med i arkivets bestyrelse i nogle år. Han er heller ikke ukendt med lokalhistorien. Peder Kistrup holdt i foråret et meget interessant foredrag på arkivet, som omhandlede fattiggårdenes historie gennem tiderne, og han gjorde sammenligninger med dagens socialvæsen – et meget interessant foredrag.

I foråret blev arkivet kontaktet af Maribo Socialdemokratiske Forening, som i 1991 fyldte 100 år. Foreningen ønskede at markere jubilæet med billedudstillinger i Maribo by, som fortalte om Maribo gennem 100 år. Udstillingerne blev sat i værk, og folk havde lejlighed til at se Maribo gennem 100 år i Forbundshuset i Maribo, i Administrationsbygningens hal og i Sparekassen Lollands arkade. Udstillingerne blev set af rigtig mange borgere.

Foruden ovennævnte udstillinger blev arkivet opfordret til at lave en udstilling af Maribo Turistforening i anledning af, at turistforeningen ønskede at genoptage en rutesejls på søen. Båden, som alle kender under navnet »Anemonen«, begyndte at sejle først på sommeren fra Domkirken til Naturskolen og rundt om Borgø, hvor der tidligere var en restauration, og tilbage til Domkirken igen. I den forbindelse blev der lavet en billedudstilling ved turistkontoret om livet på søen gennem tiderne. I mange år var der også sejls på Domkirken til Bangs Have med joller.

Maribo kommunes Arkiv har til huse i Stokke-marke, Vestre Landevej 270, hvor der er åbent hver tirsdag fra kl. 19.00-21.00 samt torsdag fra kl. 15.00-17.00. Alle interesserede er velkomne.

Max Broms

Krumsøarkivet

Krumsøarkivets årsmøde var besøgt af 60-70 mennesker. Pastor Viggo Larsen fortalte om stormfloden 1872 og dens katastrofale følger for Falster og Lolland. Dette var valgt i forbindelse med, at arkivets årsskrift, hvis 7. årgang udkom samme dag, indeholdt en ikke tidligere offentliggjort øjenvideberetning om stormfloden og dens virkninger i Sandager og Handermelle.

I forbindelse med årsmødet var der arrangeret en udstilling af indleverede arkivalier, især af fotos.

I samarbejde med Borgerforeningen for Vester Ulslev sogn foranstaltede arkivet en aften en byvandring i Vester Ulslev by med arkivlederen som guide. Arrangementet samlede et halvt hundrede deltagere og afsluttedes i forsamlingshuset, hvor der dels var lavet et par fotoudstillinger med billeder fra byen, dels blev vist gamle og nye lysbilleder med samme emne.

Der er anskaffet filmkort af samtlige tilgængelige kirkebøger fra de tre sogne samt fra en halv snes af de omliggende sogne. Arkivet er derfor i stand til at yde en betydelig service for egnens beboere, der er interesseret i deres slægt.

Arkivet har måttet flytte ikke mindre end to gange i løbet af 1990. Først fra den tidligere lærerbolig, Krumsøvej 8, til et lokale på Krumsøskolen. Dernæst senere fra dette lokale til to andre lokaler på den i mellemtiden nedlagte Krumsøskole. Disse lokaler er ganske tilfredsstillende, men usikkerheden om de forsat kan være til arkivets rådighed er desværre ikke fjernet. *Hans Andersen*

Nysted: »Det daglige brød«

Lokalhistorisk Arkiv i Nysted kommune har i det forløbne år været rammen om det, der er mest af i arkivarbejdet: Det stille daglige slid, hvor arkivgruppen på en halv snes medarbejdere har tygget »det daglige brød«. I praksis vil det sige: Modtagelse, registrering og formidling.

Arkivet har haft ret omfangsrige indleveringer fra 2 nedlagte brugser i Herritslev og i Vantore, og når vi engang kommer igennem det omfangsrige materiale, har arkivet et stykke hedengangen Danmarks-historie og lokalhistorie i hænderne, der desværre er almindelig i disse år med talrige butikslukninger.

Arkivet har også fået støvede arkivalier fra en forlængst nedlagt købmændsbutik i den lille købstad. Engang var det et lokalt og regionalt kraftcenter i mere end een forstand, idet købmændens talrige flok af sønner selv startede butikker for-

skellige steder i landsdelen og i København (slægtten Rossing).

Formidlingen er bl.a. sket igennem en lokal udstilling over motivet »Flint og kunst«, hvor både Nysted-arkivet og Frejlev-arkivet viste prøver på billedsamlingerne. Arkivet har også forsynet den lokale presse med materiale omkring brødrene Landt – Danmarks sidste sæljægere, der på Rødsand nedlagde hundreder af sæler – med statens velsignelse og støtte. I dag er sælerne på Rødsand totalfredede og ifølge tællinger fra luften i pæn vækst.

Arkivgruppen har på flere områder arbejdet tæt sammen med kolleger i Sakskøbing-arkivet, og dette samarbejde har været givtigt.

På ønskesedlen står nu en »Piccoline« PC'er, så arkivet kan indlægge bl.a. folketællingerne på EDB. Skulle læsere af Årbogen kunne give os et tip, vil vi være taknemmelige. Arkivet skal så nok prøve at skaffe pengene indenfor det beskedne budget.

Økonomisk holdes skruen i vandet, og den kun 2 år gamle Lokalhistoriske Forening for Nysted kommune har allerede kunnet bidrage til vort (og de to andre arkiver i kommunen) behov for lidt penge.

Arkivet har fortsat til huse i meget velegnede lokaler på 1. sal i den gamle stationsbygning i Nysted. Her er der åbent for offentligheden den 1. og 3. tirsdag i måneden.

Efter at Bodil Clausen har ønsket at blive frigjort på arkivlederposten, er Søs Lerche-Thomsen trådt til som leder, men heldigvis er Bodil stadig et meget aktivt og skattet medlem af den flittige arkivgruppe. *Aage Poder*

Skelby-Gedser-Gedser lokalhistoriske Arkiv

har til huse over Gedser Bibliotek, Skolegade 3 i Gedser.

Der arbejdes på arkivet hver mandag fra kl. 14 til kl. 17, hvor der også er åbningstid for gæster.

D. Andersen

Arkiv og historisk arbejdende smedeværksted i Holeby

For Lokalhistorisk Arkiv for Holeby Kommune, Vestervej 70, er postadressen Holeby Kommune, Toftevej 1, 4960 Holeby, er året gået godt. Der har været mere end 200 gæster på arkivet.

Skolerne har der været besøgt af. Det var priser i 1930, og hvad man kunne købe i 1900, der var emnet. En klasse skulle skrive om gamle bygninger i Holeby og hvilke gamle forretninger, der havde været og hvilke, der stadig var bevaret.

Errindlev Skole havde »tema-uge« med egns-historie. Der har arkivet været på skolen med dias. Det var et spredt emne, der strakte sig fra havbunden ved lavvande, med træstammer fra 6000 år f.K., potteskår år 11-1300, mursten og tegl fra år 1500, indsejling til Errindlev, gamle bygninger i Errindlev, Errindlev Fæled og Errindlev Havn.

Derefter var klassen ude ved Errindlev Havn for at se de steder, der var billeder af, for de skulle selv ud som fotograf og senere skrive om det, de havde oplevet.

Det er færdig nu, og der er en udstilling i Errindlev Skole. Ugen sluttede med en tur til teknologiceret i Nykøbing for at se Bliden og alt det nye, der var lavet.

Arkivet har som alle andre måttet spare. Vi skulle gerne have nogle folketællingslister – for tiden har vi en medarbejder, der er igang med af-skrivning af Errindlev 1906.

Der er mange planer for vinteren, da arkivarbejdet har været lidt tilsidesat på grund af »Det historisk arbejdende Værksted«, da to af medarbejderne har brugt al deres tid på værkstedet.

For dem, der ikke kender »Det historisk arbejdende Værksted« kan fortælles, at det er en selv-ejende institution, der blev startet ved et møde den 15. august 1989. Indbydelsen lød således: »Med baggrund i muligheden for at danne et Historisk Arbejdende Smedeværksted i Holeby – et håndværk, som får udgangspunkt i bevarelse af det gamle smedehåndværk, indbydes du herved til et møde i Fagforeningshuset, H. Christoffersensvej 3, Holeby.«

Der blev sat gang i arbejdet med at samle gammelt værktøj og maskiner, som der var i brug i tiden fra 1900 til 1940. Da der var samlet en del, blev der en mulighed for at erhverve »Det gamle El-værk« på Magasinvej i Holeby.

Det er nu 80 år siden, de små el-værker blev opført. En del af dem blev bygget i samme stil – rødstensbygninger med store buede vinduer, der blev brugt som døre, når der skulle arbejdes med maskinerne.

Et af dem var El-værket i Holeby – det blev opført i 1911.

22. oktober 1991 leverede H. Christoffersen Holeby en motor:

En opretstående enkeltcylindret dieselmotor type K.O.Nr. 5 - 30 eff. H.K. ved 225 omdr. incl. bundramme, aksel og yderleje for dynamo, 2 olietanke à 3 tons, løbekat, talje, nøgler og smørkekander m.m. incl. opstilling og montering iflg. kontrakt. Pris 8.000 kr. betalt den 17.1.1912.

H. Christoffersen

Hvad er så mere nærliggende end at lave »Det historisk arbejdende Værksted« i denne bygning.

»Det historisk arbejdende Værksted« er, som navnet siger, et sted, hvor man arbejder for at bevare kendskabet til det gamle håndværk samtidig med, at der kan laves beslag til gamle bygninger og andre ting, der ikke er til at købe.

Der er indrettet et grovsmedeværksted, der dækker tiden fra 1900 til 1940 med værktøj og gamle maskiner til håndkraft.

I det stor rum er der et maskinværksted i tiden fra 1910 til 1950 med gamle drejebænke, en bore-maskine, shaping, fræser, slibemaskiner og en koldsav.

Dertil kommer en motor fra Lejre Vandværk – den blev i 1935 fremstillet på »B&W Holeby«.

Den er nu, efter at have kørt til august 1990, kommet tilbage til sin hjemby, hvor den blev startet igen onsdag den 16. oktober. Derefter var der på Holeby Kro en middag (1935-menu). Den bestod af varm klar suppe. Hertil blev drukket postevand. Hovedretten bestod af oksebryst med peberrodssovs, hvortil der serveredes nedkølet porter, medens desserten bestod af æblekage med syltetøj uden flødeskum. Hertil serveredes sherry eller portvin. Til kaffen blev der serveret klejner, likør og cognac.

Der har været mange besøgende i sommer, hvorefter der blev holdt ferie nu for at samle kræfter igen.

Helge Clausen

Arkivet har åbent hver onsdag fra kl. 15.00-17.00 eller efter aftale.

Årbøger og lokalhistoriske skrifter om Lolland-Falster

Årbøgerne

Boghandlerpris: 60 kr. Medlemspris: 20 kr.

Årgangene: 1988 – 1989 – 1990. Boghandlerpris: 100 kr. Medlemspris: 50 kr.

Af tidligere årgange findes: 1966 – 1968 – 1969 – 1970 – 1971 – 1973 – 1974 – 1975 – 1976 – 1977 – 1978 – 1979 – 1980 – 1981 – 1982 – 1983 – 1984 – 1985 – 1986 – 1987 – 1988 – 1989 – 1990.

Boghandlerpris: 60 kr. Medlemspris: 20 kr.
Årgangene 1988, 1989, 1990 koster dog: Boghandlerpris: 100 kr. Medlemspris: 40 kr.

20 årbøger: Årgangene 1966-1987 (undtagen årgangene 1967 og 1972) sælges samlet for 200 kr. Arkiverne kan tilbydes en pris à 100 kr. ved køb af mindst 10 eksemplarer.

Et fuldstændigt genoptryk af samfundets første årbog 1913 koster: Boghandlerpris: 75 kr. Medlemspris 50 kr.

Lokalhistoriske skrifter fra Samfundet

Familiebruget på Lolland-Falster. Husmandsbevægelsen gennem 75 år, 6. marts 1981.

Boghandlerpris: 40 kr. Medlemspris: 30 kr.

A. F. Heyn: Nysted kommune – historisk set.

Boghandlerpris: 50 kr. Medlemspris: 40 kr.

Register til årbøgerne 1913-88.

Medlemspris: 45 kr.

Bestillinger

Lokalhistoriske skrifter og årbøger kan bestilles ved henvendelse til kassereren Gerda Bundgaard Hansen, Egensevej 3, Vaalse, 4840 Nørre Alslev, tlf. 53 83 10 28.

Priserne plus et forsendelsesgebyr på 20 kr.

Køb – Salg – Bytte

Medlemmerne kan under denne rubrik få optaget gratis oplysninger om ønsker med hensyn til at købe, sælge eller bytte lokalhistoriske værker og årbøger. Det angives tydeligt, hvad det drejer sig om – for lokalhistoriske værker forfattere, titler og udgivelsesår og for årbøgerne hvilke årstal. Priserne bør i givet fald også oplyses.

Oplysningerne, som vedfølges navn, adresse og om muligt også telefonnummer, indsendes skriftligt til Samfundet hvert år inden 1. oktober. Køb, salg eller bytte sker direkte mellem de interesserede, idet Samfundet ikke medvirker.

Samfundet mangler i sin samling årgangene 1956 og 1972 og vil gerne købe nogle af disse. Henvendelse til: Verner Hansen, Museumsgade 3, 4930 Maribo, tlf. 53 88 34 98.

Er der nogen, der kan hjælpe mig?

Jeg mangler årgangene 1919, 1920, 1921. Ellers har jeg dem allesammen. Jette Toxværd Christensen, Langekærvej 36, 2750 Ballerup.

Købes

Ellehammer: Jeg Fløj og C. C. Haugner: Lollands Nørre Herred. Verner Hansen, Museumsgade 3, 4930 Maribo, tlf. 53 88 34 98.

Lolland-Falsters historiske Samfund

Oprettet 27. juni 1912

ÆRESMEDLEM

Fhv. handelsingartner J. Bek Petersen, Nakskov.

BESTYRELSEN

Formand: Arne Heyn, Hamborgskovvej 32, Sundby, 4800 Nykøbing F., tlf. 54 86 10 29.

Næstformand: Johannes Nørgaard Petersen, Klirevej 1, Marielyst, 4873 Væggerløse, tlf. 54 13 05 57.

Sekretær: Ina Antonsen, Nykøbingvej 65, Nørre Kirkeby, 4863 Eskilstrup, tlf. 53 83 64 28.

Verner Hansen, Museumsgade 3, 4930 Maribo, tlf. 53 88 34 98.

Hans Ivar Bentsen, Hagelundsvej 15, 4970 Rødby, tlf. 54 60 14 30.

Poul Martin Hansen, Egensevej 3, Vålse, 4840 Nørre Alslev, tlf. 53 83 10 28.

Søs Lerche-Thomsen, Adelgade 91, 4880 Nysted, tlf. 53 87 18 07.

Kasserer (udpeget udenfor bestyrelsen)

Gerda Hansen, Egensevej 3, 4840 Nørre Alslev, tlf. 53 83 10 28.

Bestyrelsessuppleant

Birgit Elmalund Brendstrup, Hjelm Byvej 38, 4990 Saksøbing.

Revisorer

Jørgen Krøll, Wichmandsvej 43, 4880 Nysted.

Aage Poder, Stoffervej 12, 4892 Kettinge.

Revisorsuppleanter

Hans Larsen, Saksøbingvej 60, 4880 Nysted.

Eigil Christensen, Strandvejen 31, 4880 Nysted.

UDVALG OG REPRÆSENTATION

Redaktion af årbogen

Verner Hansen, formand og redaktør, Arne Heyn, Johs. Nørgaard Petersen, Hans Ivar Bentsen.

Arrangementsudvalg

Ina Antonsen, formand, Johs. Nørgaard Petersen, Arne Heyn, Hans Ivar Bentsen.

Medlemshvervning

Søs Lerche-Thomsen, formand, Ina Antonsen, Gerda Hansen.

Tilsyn med mindesten

Johs. Nørgaard Petersen, formand, Poul Martin Hansen, Arne Heyn.

Repræsentantskabet for institutionen

Statsminister C. D. F. Reventlows Minde
Hans Ivar Bentsen.

Bestyrelsen for Lolland-Falsters Stifismuseum

Poul Martin Hansen.

Marielyst Grundejerforenings kulturfond

Verner Hansen.

Generalforsamlingen 1991

afholdtes den 24. april på restaurant »The Cottage« i Nysted.

Formanden, A. F. Heyn, aflagde en udførlig beretning og omtalte bestyrelsens konstituerende møde, og blandt andet Ina Antonsen var valgt til formand for arrangementsudvalget.

Aktivitetsplanen, der var udsendt til medlemmerne, blev på alle møder fulgt, og gennemgik med en god tilslutning. De to ture i private biler krævede ingen tilmelding, hvad der kan give problemer ved planlægningen, og måske også afholdte nogle medlemmer fra at deltage.

Der havde været tur til Corselitze med en rundvisning. Sommestævnet på Møllebakken måtte på grund af vejret henlægges til Nørre Vedby skole. Asger Baunbak Jensen talte, og Krumsø Koncertband sørgede for underholdningen. En herregårdstur til Sydsjælland omfattede besøg på Holsteinsborg, Ørslev kirke, Borreby og Skelskør. Kirketuren til Vestlolland var med besøg på Halsted Kloster og Reventlowernes gravplads samt Birket kirke. Der sluttedes i Signe Stubs sognegård, hvor Bjarne Lund Hansen fortalte om stedet.

Temadagen blev holdt på Vålse gamle skole. Poul Martin Hansen indledte med en gennemgang af de første kommunalbestyrelses oprettelse og deres opgaver. Der var besøg i det gamle kommunehus, og Niels Frost fortalte om Lokalhistorisk Arkiv for Nordfalster, som findes i huset. Tidligere sognerådsformand og borgmester, Erling Juul Andreasen gav en skildring af »Hvad vi tabte – og hvad vi fik ved overgangen til storkommune«. Tidligere amtsrådsmedlem Johs. Nielsen fortalte om kommunerne set i amtets perspektiv.

Samfundet havde af økonomiske grunde ikke haft råd til at deltage i årsmødet i Vigsø, som blev afholdt af Dansk historisk Fællesforening og Sammenslutningen af lokalhistoriske Foreninger.

Af de mange lokalhistoriske aktiviteter på Lolland-Falster i 1990 fortjente at nævnes besøget af kulsvierne fra Småland. For museet Falsters Minder viste de fremstilling af træbjærene af trækul på pladsen ved Bliden i Sundby.

Årbogen 1990 fik igen en fin modtagelse i den lokale presse med artiklerne og en gennemgang af lokalhistoriske bøger og hæfter, der var udkommet om Lolland-Falster.

En hvervning havde givet 16 nye medlemmer, og formanden udtalte håbet om et stadig stigende antal.

Formanden sluttede med at rette en tak til de mange institutioner og enkeltpersoner samt bestyrelsesmedlemmerne for hjælp og støtte.

Stort kassererarbejde afsluttet

Kassereren, Bodil Clausen, fremlagde det reviderede regnskab, som udviste en beholdning på 1.845 kr., en bogbeholdning på ca. 20.000 kr. og en gæld til trykkeriet for årbogen på 8.941.

Fra samfundets side har der lydt en meget varm tak til Bodil Clausen for det meget store og veludførte arbejde, som hun havde udført gennem 12 år, men nu ikke ønskede at fortsætte mere.

Den fremtidige virksomhed blev drøftet efter den udsendte aktivitetsplan for 1991.

Til bestyrelsen genvalgte Hans Ivar Bentsen, Poul Marin Hansen og Arne Heyn. Bodil Clausen og Erik Mahnfeldt ønskede ikke genvalg. Nyvalgt til bestyrelsen blev Søs Lerche-Thomsen, Nysted, medens endnu en bestyrelsespost forbliver ubesat til næste generalforsamling, hvor der også vil komme forslag til ændring af samfundets love. Bestyrelsen havde udenfor sin midte fået Gerda Bundgaard Hansen, Vålse, til at overtage kassererposten.

Hans Andersen ønskede ikke genvalg som bestyrelsessuppleant, og pladsen blev stående åben til næste generalforsamling.

Til revisor genvalgte Aage Poder, Kettinge og til revisorsuppleant Hans Larsen, Musse.

Der blev under eventuelt udtalt et ønske om, at landsbykirkerne i højere grad end nu blev holdt åbne.

Generalforsamlingen var blevet indledt med, at tidligere sognepræst Bjørn Ohl livfuldt skildrede træk af Ålholms historie.

Nye medlemmer fra 1. oktober 1990

Ole Andersen,
Pandebergvej 424, 4800 Nykøbing F.

Carl Chr. Christiansen,
Birkevænget 21, 4930 Maribo.

Peter Gemzøe,
Møllevvej 4, 4872 Idestrup.

Gladsaxe Biblioteksvæsen Indkøbsafd.,
Søborg Hovedgade 220, 2860 Søborg.

Claus Wagner Hansen,
Edith Rodesvej 34, 4700 Næstved.

Jørgen Trap Hansen,
Byvej 1, Bjernæs, 4970 Rødby.

Jørgen Harne,
Adelgade 90, 4880 Nysted.

Niels Henriksen,
Amalievænget 10, 4900 Nakskov.

Sv. Aage Iversen,
Fuglemosevej 19, 2970 Hørsholm.

Jagt- og Skovbrugsmuseet,
Folehavevej 15-19, 2970 Hørsholm.

Jørgen Jensen,
Grænge Skovvej 61, 4891 Toreby L.

Jørgen Jørgensen,
Stevnsvej 31, Strøby Egede, 4600 Køge.

Jan Lindhardtzen,
Kærvænget 2, Gl. Sole, 8722 Hedensted.

Birgit Mortensen,
Skørringskovvej 7, 4930 Maribo.

Lars Mortensen,
Bjælkehovedvej 22, 4913 Horslunde.

Emma Nielsen,
Poppel Allé 6, 4943 Torrig.

Knud Nielsen,
Vejlebyvej 9, 4970 Rødby.

Karla Olsson,
Rungsted Strandvej 167, 2960 Rungsted Kyst.

Kirsten Pedersen og Poul Erik Larsen,
Jydevænget 22, 4900 Nakskov.

Mogens Juul Rasmussen,
Aalholmvej 1, 4880 Nysted.

Kjeld Suhr,
Fresiavej 10, 3450 Allerød.

Agner Teilmand,
Udstolpe Byvej 18, 4990 Saksøbing.

Driftsregnskab for året 1. april 1990 - 31. marts 1991

INDTÆGTER:

Medlemskontingent		60.400,00	
<i>Tilskud:</i>			
Det Classenske Fideicommis	600,00		
Errindlev Sparekasse	100,00		
Unibank	2.000,00		
Det Bertouch-Lehnske Fond	500,00		
Den Danske Bank	500,00		
Kulturministeriet	5.700,00		
Lollands-fonden	1.000,00		
Lollands Bank	500,00		
Storstrømsamtet	10.000,00		
Sparekassen Lolland	500,00	21.400,00	
Salg af bøger og registre		6.930,25	
Renter 365,76, diverse 84,00		449,76	
Porto ved indbetaling af kontingent		11.013,00	100.193,01
Beholdning pr. 1.4.1990			4.395,60
			<u>104.588,61</u>

UDGIFTER:

Administration:

Frimærker	9.672,15		
Tryksager	2.806,00		
Kontorhold	3.124,28		
Forsikring	500,00		
Telefontilskud til formanden	1.000,00		
Løn til kasserer	1.400,00	18.502,43	
Dansk historiske Fællesforening		2.268,00	
Annoncer 635,36, møder 1.820,42		2.455,78	
Årbogen: Gæld til Lollands-Posten	31.600,80		
Årbog 1990 betalt a conto	44.300,00	75.900,80	
(1.000 årbøger kr. 52.441,70)			
Stiftsmuseet for registre		2.310,00	
Diverse gaver 578,56, udflugter 728,00		1.306,56	102.743,57
Beholdning pr. 31.3.1991 Den Danske Bank 816242		803,10	
Den Danske Bank 1503-7		831,94	
Sparekassen Lolland		134,05	
		1.769,09	
Postgiro		75,95	1.845,04
			<u>104.588,61</u>

Aktiver:

Bogbeholdning	20.000,00
Holcks Legat	500,00

Passiver:

Gæld til Lollands-Posten	8.941,70
--------------------------------	----------

Undertegnede har d.d. gennemgået kassebog med tilhørende bilag. Intet at bemærke til regnskabsførelsen. Beviser for bank- og sparekassebeholdning samt postgiro forevist.

Nysted, den 3. april 1991

Aage Poder
sign.

Jørgen Krøll
sign.

Det årlige kontingent er 90 kr. plus 20 kr. for tilsendelse af årbogen. Samfundets postgironummer er 1 03 55 25. Kassererens adresse er: Gerda Bundgaard Hansen, Egensevej 3, Vålse, 4840 Nr. Alslev.

Love for Lolland-Falsters historiske Samfund

§ 1.

Samfundets formål er at vække og nære den historiske sans ved at værne om Lolland-Falsters historiske minder og fremdrage den stedlige historie. Dets hjemsted er Maribo.

§ 2.

Formålet søges opnået ved udgivelse af en årbog og andre historiske skrifter samt, forsåvidt midlerne strækker til, ved afholdelse af offentlige møder med foredrag rundt om i stiftet, udflugter m.v.

Det er endvidere et formål at søge rejst og vedligeholdt sten til minde om historiske personer og steder.

Samfundet søger et samarbejde med lokalhistoriske arkiver og museer og ønsker at støtte lokalhistoriske aktiviteter på Lolland-Falster.

§ 3.

Medlemsbidraget fastsættes på generalforsamlingen. Man er stemmeberettiget 1 måned efter indmeldelsen. Alle medlemmer modtager gratis samfundets årbog.

§ 4.

Samfundets bestyrelse består af 11 medlemmer, hvoraf 6 indgår de lige årstal og 5 de ulige årstal. De vælges ved simpel stemmeflertal for 2 år ad gangen. Desuden vælges 2 suppleanter, hvor 1 afgår hvert år. Der vælges ligeledes 2 revisorer og 2 suppleanter ved skiftevis afgang.

Bestyrelsen konstituerer sig efter hver generalforsamling med formand, næstformand, kasserer og sekretær, og disse udgør et forretningsudvalg. Bestyrelsen udpeger en redaktør af årbogen i eller uden for sin midte.

Bestyrelsen nedsætter udvalg til at arbejde med samfundets aktiviteter, således redaktionen af årbogen, arrangementer, medlems-

hvervning med mere. Bestyrelsen kan i givet fald udpege interesserede medlemmer til udvalgene.

§ 5.

Generalforsamlingen indkaldes ved meddelelser i dagbladene eller ved direkte indbydelse, der sker mindst 14 dage forud. Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være bestyrelsen i hænde mindst 1 uge før generalforsamlingen.

Den ordentlige generalforsamling afholdes i april. På denne aflægger bestyrelsen beretning om samfundets virksomhed i det forløbne regnskabsår, der løber fra 1. april til 31. marts, og fremlægger det reviderede regnskab. Endvidere foretages valg af bestyrelsesmedlemmer, bestyrelsessuppleanter, revisorer og revisorsuppleanter.

På generalforsamlingen forelægges den fremtidige virksomhed, over hvilken en plan udsendes til medlemmerne.

En overordentlig generalforsamling kan indkaldes, når bestyrelsen finder, at der er grund hertil, og skal indkaldes, når mindst 25 medlemmer stiller skriftlig forlangende derom, senest 1 måned efter at påkrav er fremsat.

Alle afgørelser på generalforsamlingen træffes ved simpel stemmeflertal. Vedtagelse af ændringer i lovene og om samfundets opløsning skal dog, for at være gyldig, ske på 2 umiddelbart på hinanden med mindst 14 dages mellemrum afholdte generalforsamlinger efter særlig derom udgået bekendtgørelse.

Ved beslutning om samfundets opløsning bestemmer den sidste generalforsamling, hvorledes der skal forholdes med de midler, samfundet til den tid måtte være i besiddelse af.

— — —

Lovene således vedtaget på generalforsamlingerne den 13. maj og den 2. juni 1986.

Person- og stednavnsregister

A		I	
Amerika	7	Idestrup	28
Amundsen Esther, medicinaldirektør	12	Iisted, P., illustratør	39
Arff, rektorinde	26		
B		J	
Birk, sognepræst	29	Jantzen Else Margrethe, husjomfru	29
Boisen, biskop	28	Jensen C. Govertz, udgiver	33
Brandstrup bryggeri	24	Jensen Egon, indenrigsminister	18
		Jensen Karl, illustratør	38
C		Jensen Keld Hastrup, cand.mag.	25
Christianssæde	28	Jørgensen Svend, førstelærer	8, 13
D			
Damsgård (Mors)	25	K	
E		Kerteminde	7
Egeløv skole	27	Kraghave	5
England	19	Kristensen Ellen	2
		Kristensen Niels	2
F		København	19, 26
Falkerslev	21	Køge	25
Friedlieb, sognepræst	28		
Frijs, greve til Juellinge	29, 30	L	
Frisegade 31	21, 22	Landet	7, 8
		Landet-Ryde kommune	5, 7, 8
G		Larsen Arne	10
Galschiødt M.L., udgiver	33	Larsen Charles Fr. Adam, bødker	23
Grønland	10	Larsen Ernst, amtskommunaldirektør	10
		Larsen Torben, fotograf	7
H		Lund Orla, pens. politiassistent	25
Halsted	25, 29, 30, 31	Lundsteen P. H., stiftamtmand	10
Halsted-Avnede kommune	5	Læderstræde	26
Hansen, hjælpelærer	29		
Hansen Carl Emil, borgmester	12, 13	M	
Hansen Johanne Marie	24	Madsen Nicoline	31
Hansen Ralph Lysholt, finansudvalgsformand	12	Madsen Johannes	31, 32
Hillestrup	23	Maribo	7, 23, 25, 35
Horreby	19	Maribo amtsråd	5, 7, 9, 10, 14
Horreby lyng	19, 20, 21	Mathiesen Jørgen R., chefredaktør	5
Højreby kommune	5, 7	Meinerts Dorte Kirstine	26

N	
Nakskov	12, 18, 31, 33
Nibe	31
Norre (Sydsjælland)	23
Nykøbing F.	12, 19, 21, 22, 24, 25, 31, 38
Nysted	36
Næstved	12
Nørbech Niels Byrgesen, lærer og degn	25, 26, 27, 28, 29, 30
Nørre Vedby sogn	27
O	
Olsen Niels Oluf, bødker	19, 20, 21, 22, 23, 24
Orupgård	23
P	
Pederstrup	28
Petersen Leo, forstander	12
Præstø amtsråd	5, 10
R	
Radsted	2
Rasmussen Carl, souschef	10
Rasmussen J. E. C., illustratør	33, 34
Reventlow C. D., statsminister	28
Reventlow F., stiftamtmand	14
Rudbjerg	10
Ryde	8
Rødby	34
Rørbæk	19, 24
S	
Sakskøbing	19, 24, 37
Sakskøbing landsogn	24
Sakskøbing savværk	20, 24
Saxes Allé	24
Schjøttz-Jensen N. F., illustratør	35, 36, 37
Skovlænge-Gurreby kommune	5
Skårup seminarium	7, 8
Slagelse	7
Storstrøms amtsråd	5, 7, 11, 15, 16
Stubbekøbing	7, 39
Søllested kommune	5
T	
Tarp Christen Larsen, skolelærer	29
Toreby skole (Landet-Ryde)	7, 8, 9, 11, 13
Trolborg Anne	13
Trolborg Bodil	5, 8, 15
Trolborg Søren, amtsborgmester	5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 17
V	
Vesterborg kommune	5
Vesterborg seminarium	28, 29
Vestergade 51	23
Viborg	26
Vordingborg	12, 16
W	
Wechselmann Sigurd, amtmand	10
Å	
Ålborg	26, 31

